ODEN OCH LOKE.

TVÅ BILDER

UR FORNNORDISKA GUDALÄRAN.

FÖREDRAG

TILL FÖRMON FÖR STOCKHOLMS HÖGSKOLEFOND

AF

THEODOR WISÉN.

STOCKHOLM, 1873.
P. A. NORSTEDT & SÖNER,
KONGL. BOKTRYCKARE.

Förord.

De skildringar ur fornnordiska gudaläran, hvilka här meddelas, utgöras af tvenne i hufvudstaden år 1871 hållna föredrag till förmon för Stockholms högskolefond. Då dessa skildringar nu öfverlemnas åt allmänheten, torde den erinran böra göras, att författarens afsigt icke varit att lemna fullständiga monografier, utan endast att, med stöd af den Skandiska gudasagans urkunder och vår tids mythologiska forskning, inför en bildad åhörarekrets framställa de vigtigaste dragen af de gudaväsenden, som han valt till föremål för sin behandling.

Lund, 10 Febr. 1873.

Författaren.

Inledning.

Människoanden har i alla tider sökt efter ett tillfredsställande svar på de frågor, hvilka ovilkorligen framställa sig för hvar och en som med sina betraktelser går utöfver det närvarande ögonblicket. Äfven hos de äldre folken fordrades en lösning af tillvarons gåta, en förklaring af verlden och hennes upphof. Mythen är hos hvarje folk den äldsta formen af verldsförklaring, och redan däraf att denna förklaring är funnen af folket i dess barndom och ynglingaålder, kunna vi på förhand antaga, att mythen framställer sitt innehåll i poetisk drägt, i skönhetens omklädnad, ty ungdom och poesi höra evigt till sammans. Man rörde sig ej ännu med abstracta begrepp, utan sanningen visade sig för det religiösa sinnet i kroppslig gestalt, och de bilder, som sålunda frammanades, blefvo för den troende föreställningen lefvande väsenden, hvilka uppfattades mer eller mindre i öfverensstämmelse med människan själf. De gudomliga makter, som tänktes råda öfver människan och naturen, äro således icke tomma personificationer, afsigtligt uppfunna af forntidens vise för att tjäna

som omhölje till djupa sanningar, som man ej ansåg lämpligt att framställa i begreppsmässig form. Mythen tillhör ett skede af folkandens utveckling, på hvilket han ännu icke är mäktig vetenskaplig reflexion; utan på denna ståndpunkt förena sig företeelsen och förklaringen däraf i obruten enhet till en tankebild, som, ehuru skapad af folkfantasien, likväl framstår såsom ett af henne oberoende väsende, på hvars verkliga och självständiga tillvaro människan tror. Mythen söndrar icke tanke och bild, men mythologien eller vetenskapen om mytherna måste göra det. Så var t. ex. Thors framfart för den gamle nordbon icke blott en förklaring öfver åskans dunder och blixt, utan var just själfva naturföreteelsen. För hedningen, som trodde på Thor, fans ingen anledning att, äfven om han det kunnat, söka företeelsens orsaker på annat håll, ty han hade fått en förklaring, som för honom på hans ståndpunkt var fullt tillfredsställande. För mythologen åter, som är barn af en tid då man upphört att tro på de gamle gudar, är det nödvändigt att söndra mythens omklädnad eller bilden från den inneboende tanken och hans uppgift består just i att åtskilja dessa, som förenade träda oss till mötes i de gamla folkens religiösa föreställningar.

Man kan fråga om det ibland forntidens ofta osammanhängande sagor, ibland dessa ofta stridiga uppgifter om en och samma sak, detta skenbarligen för-

nuftslösa innehåll verkligen finnes något förnuftigt, som förtjänar att af efterverlden gömmas och begrundas. Men svaret blir lätt, om man besinnar att mythologien i själfva verket framställer folkens äldsta odlingshistoria. De nordiska mytherna innehålla sålunda icke endast våre förfäders gudalära utan de innefatta de skandiska folkens hela vetande i deras första utvecklingsskede. För hvar och en, som vill begripa det egendomliga i dessa folkens forntida och närvarande lif, måste kännedomen af förfädernes urgamla tro och föreställningar vara af stort värde, ty nutiden måste hemta sin förklaring ur forntiden och i viss mon lefva på de skatter, som denna har samlat. Redan Eddan lärer oss, att tidens trä snart skulle förvissna, om det ej dagligen begjutes och uppfriskas med vatten från Urds (d. v. s. forntidens) brunn. Många företeelser i vårt folklif, sådant detta visar sig äfven i våra dagar, kunna ock endast förklaras genom kännedom om dessa gamla myther, som äro så djupt rotade hos folket, att de, fastän betydligt ombildade af den i tusen år förkunnade kristendomen, ofta hafva under en eller annan förklädnad bevarat sig i folktron intill senaste tider. Och oafsedt mythernas betydelse för odlingshistorien äro de läror, i hvilka fornfolken nedlagt sin djupaste visdom, så fullhaltiga att de i sig sjelfva äro ett värdigt föremål för kunskap och forskning.

Men är kännedomen af våre förfäders gudaläror vigtig för insigten i de nordiska folkens utveckling och skaplynne, så är det äfven af stor vigt att veta, huru en myth rätteligen bör förstås och uppfattas. Om sättet huru detta skall ske, har man haft mycket olika åsigter. Det äldsta förklaringssättet är det historiska, som antager att framstående och högt uppsatta människor blifvit af folktron förgudade, att de mythiska verldarna voro olika land o. s. v. Anhängarne af denna åsigt kunde på årtalet uppgifva Odens regeringstid i Sverige och bestämde på kartan läget af Valhall. Detta förklaringssätt var mycket länge det herskande; det följdes redan af SAXE och SNORRE STURLASSON och erkändes af vetenskapsmän långt in på detta århundradet. Detta fadda och osmakliga tolkningssätt förklarar icke utan dödar mytherna. — Den historiska mythtolkningen aflöstes af den fysiska eller den från naturen utgående. Enligt denna åsigt är mythologien natursymbolik. Hon förvandlar naturkrafterna till lefvande väsenden. De goda, för människan nyttiga makterna i naturen blifva gudar; de skadliga blifva jättar och troll, och naturlifvets omvexlingar förändras till en gudasaga, så att det, som timar af evig nödvändighet, förklaras ur en historisk tilldragelse. Detta är väl riktigt och bör så vara inom mythologien, men man får icke med den fysiska tolkningens anhängare tillika antaga, att hos

hvarje folk endast ett ringa antal, en prestklass, i ursprunglig renhet bevarat de läror, som skaparen uppenbarat för jordens första människopar, och att för den stora hopen, som ej var i stånd att fatta den uräldsta visdomen i hans rena och ursprungliga form, gudaläran måst göras tillgänglig i bilder, i symbolisk form. Den nordiska mythologien är dock icke en afsigtlig förklädnad af en hemlig prestlära, och här fans icke en särskild samhällsklass i besittning af en kunskap, som för det öfriga folket var förborgad. Mythens tanke har icke funnits till före mythens bild; de hafva blifvit födda samtidigt och äro lika innerligt förenade som själ och kropp. Man får ej heller i mytherna se *endast* natursymbolik och ingenting annat, ty i sådant fall gör man sig skyldig till en ensidighet, som nödvändigt måste förmörka ett annars sundt förstånd. Värst är det, då man vill förvandla gudasagan till en särskild del af naturlära, t. ex. astronomi eller kemi, såsom bland andre FINN MAGNUSEN och TRAUTVETTER hafva försökt. Den förre ser i gudarne kometer, meteorstenar och kalenderdagar, den senare förvandlar Thor till elektricitet samt Fröja och Sif till kol och syre. Det var den fysikaliska mythtolkningens stora fel, att hon icke insåg, det mythologien, som visserligen utgår från naturbetraktelse, dock icke stannar inom detta område, utan snart går in på det sedliga och andliga.

Betraktelsen öfver vexlingen inom naturen, öfver dag och natt, sommar och vinter, eller med andra ord öfver naturens lif och död, gaf snart anledning till betraktelser öfver människans lif och död och öfver hela verldens uppkomst, utveckling och undergång, ty äfven om denna senare är den nordiska troslärari klart medveten och dit syfta alla de vigtigaste af hennes framställningar om tilldragelserna inom gudaverlden. En och annan myth rör sig blott på naturområdet; andra hafva icke sin grund i någon naturbetraktelse (t. ex. den om Härmod, som blott är ett uttryck af Odens krigiska sinne); men de allra flesta mytherna hafva den dubbla uppgiften att förklara icke blott företeelserna i naturen utan äfven de sedliga makter, som beherska människans lif. Naturlifvet och det andliga lifvet framstälde sig icke för forntidens människor såsom två motsatser utan såsom en enhet. Vi böra därför visserligen erkänna, att den ena mythen företrädesvis afser något inom naturlifvet under det den andra med afgjord öfvervigt framhåller ett sedligt moment, men tillika aldrig förgäta att forntiden förenade det, som vi nödgas skilja i sär för att bringa reda och klarhet i vår mythologiska kunskap, likasom vi böra minnas, att gudasägnerna voro föremål för de gamles religiösa tro och att de sålunda ur religiös synpunkt böra uppfattas och bedömas.

I. ODEN.

Den fornskandiska gudaverlden är en förklarad afbild af människans verld. Åser eller Äser (felaktigt *Asar*) kallas den herskareätt som regerar i gudarnes rike, och främsta rummet bland dessa tillkommer Oden, gudastatens öfverhufvud, tidernas fader, allfader. Han är den äldste af åsernes slägte och han herskar därför med husfaderns rätt öfver ättens öfrige medlemmar. Hans väsende har också nått den rikaste och mest mångsidiga utveckling och i honom bor åsa-guddomens fullhet. Detta rika innehåll har dock Odens personlighet icke ursprungligen haft, utan har han så småningom vunnit det i alt högre mått; han har under oaflåtlig kamp och ansträngning tillkämpat sig hvad han eger af både andliga och jordiska håfvor. Hedendomens gud är icke som de kristnes oföränderligen densamme i går och i dag och i evighet, utan han är, huru högt han än står öfver människan, dock lika som hon underkastad vexlingens och utvecklingens lagar.

Ofta kan man genom att uppvisa ett gudanamns härledning och betydelse få en antydning om de

makter, som hafva sin målsman i det så benämnda gudaväsendet. Språkforskarne äro visserligen ense om härledningen af namnet Oden, men icke så om dess tolkning, ty ordet är mångtydigt. Man anser det vara beslägtadt med verbet *vada,* hvars imperfectum i fornspråket het *vod* eller *od.* Ordet *vada* hade i fornspråket icke samma inskränkta bemärkelse som i nyare språket, utan betydde i allmänhet *gå, färdas, rusa fram.* Beslägtade ord äro det isländska adjectivet *óðr,* häftigt framrusande, rasande, äfvensom det tyska ordet *wuth,* raseri; må hända äfven isl. subst. *óðr,* sinne, förstånd, själ, och äfven den själens eller sinnets rörelse och hänryckning, som benämnes skaldskap. Hvilken betydelse skall man nu tillägga namnet Oden? Skall man med den gamle historieskrifvaren Adam af Bremen säga, att Oden är den rasande, den i stridens vimmel oimotståndligt framrusande? Eller skall man med stöd af det isländska substantivet *óðr* anse honom vara skaldskapens gud? Eller skola vi med Grimm anse namnet ursprungligen beteckna det allsmäktiga, alt genomträngande väsendet, eller anden, som utforskar och beherskar materien? Eller säger oss namnet att han är vindens gud, som talar till oss i den dallrande luftens stilla susning såväl som i stormens gny, eller säger det oss att han är solguden, vandraren på himmelens fäste, som i rastlös fart går sin bana fram till tidernas ände? Alt

detta och mycket därjämte kan Odens-namnet innebära, men det blifver svårt att med visshet afgöra hvilken egenskap är hos honom så ursprunglig och bestämmande, att han efter den blifvit benämnd. Endast det må anmärkas, att GRIMMS förklaring synes vara alt för theosofisk och att man sannolikt bör anse namnet beteckna en fysisk sida i Odens väsende, t. ex. hans egenskap att vara solens, himmelens och luftens gud.

Om Odens härkomst berättar Eddan att, när kon Ödhumbla, den närande kraftens sinnebild, slickade de salta isblocken, framkom slutligen gestalten af en man, skön och stor och stark; hans namn var Bure. Hans son Börr eller Burr äktade Bestla, en dotter af jätten Bölthorn, och hade med henne sönerne Oden, Vilje och Ve. Denna berättelse visar oss huru det i urämnet nedlagda lifsfröet framalstrat varelser af alt högre och högre lifsutveckling, tils slutligen hos de tre bröderne anden vaknar till fullt medvetande af sig själf, frigör sig ur materiens bojor och känner sig som en makt, hvilken det höfves materien att lyda och tjäna. Men då det säges, att Oden och hans bröder äro på mödernet af jätteslägt, är därmed också dubbelnaturen i deras väsende angifven. Det förnuftiga är hos dem bundet vid det sinliga och äfven om det förra i allmänhet beherskar det senare, blir det dock aldrig en fullständig försoning mellan

dessa motsatser. Oaktadt all kamp blifva åserne alltid i någon mon beroende af det sinliga och därmed är också dödsmärket tecknadt på deras änne, ty hafva de del i materien, måste de ock lida materiens förbannelse och gå under i den sista stora striden.

Den första bragden af Oden och hans bröder bestod i att dräpa jätten Yme och skapa den synliga verlden af hans kropp. Om Yme säger Eddan, att han var ond liksom alle hans ättmän, hvilke kallades rimthursar. Yme är det personifierade kaos, det råa, gäsande urämnet, som förefans före åsernes uppträdande. Åserne äro sålunda icke all tings skapare i den mening, som den bibliska skapelseläran fattar detta ordet. Enligt nordbons föreställning var materien det första och åsernes verksamhet bestod i att ordna och gifva gestalt åt det för handen varande ämnet samt göra detta delaktigt af det högre, andliga lifvet. Men gudarne lyckas icke fullkomligt i detta sitt bemödande, ty af Ymes ätt undkom *en*, som blef stamfader för ett nytt jätteslägte. Äfven om detta slägte mången gång är bätre än sitt rykte, enär fornsångerna visa oss jättar i besittning af skönhet, mildhet, barnslig oskuld och urgammal visdom samt således ingalunda otillgänglige för lifvets förädlande makter, har dock hos flertalet af dem naturen så urartat genom en ensidig och tygellös utveckling af de vilda anlagen, att de framstå såsom

gudarnes dödsfiender och hafva all sin fröjd i vissheten därom, att det onda är lika mäktigt och ovanskligt som det goda.

Kampen mellan godt och ondt, mellan förnuft och sinlighet, åser och rimthursar, börjas dock icke omedelbart efter verldens skapelse. Äfven åserne hade sin oskuldsfulla barndomstid, sin guldålder, då gudanaturen utvecklade sig i ostörd ro under det muntra lifvet på Idavallen, hvilket sierskan i Valosången skildrar såsom ett försvunnet paradis. Detta gudarnes sällhetslif ligger *före* all tid (den lycklige täljer ej tiden), men det upphör vid ankomsten af nornorna, ödets och tidens gudinnor. Dessa ödets herskarinnor voro jättemör och likasom de tillhörde ett slägte från en äldre verldsperiod än själfve åsernes, så voro de äfven i besittning af en kunskap, som var äldre och djupare än gudarnes egen. För första gången stod Oden och hans ätt gent imot en makt som var deras egen öfverlägsen. Deras ögon öppnas och de finna att de äro förlorade, om de ej genom en rastlös verksamhet och genom förvärfvande af en visdom lika djup som nornans kunna höja sig öfver tiden och förgängelsen.

Denna första beröring mellan åserne och varelserna från jätteverlden är af ett oberäkneligt inflytande på de förres utveckling. Hittils hade Oden och hans ätt lefvat lyckliga inom sin egen verld.

Nu erfara de att utom deras område finnas makter, som kunna blifva icke blott likgiltiga för utan rent af fiendtliga mot alt högre själslif; de inse nu för första gången skilnaden på godt och ondt. Mycken likhet har denna myth med bibelns lära om de första menniskornas fall. Sedan dessa ätit af kunskapens trä, så vidgas visserligen deras inblick i tingens natur, men de göra på samma gång den förfärliga upptäckten att de äro hemfallna åt döden; och alldeles samma förhållande är det med åserne efter nornornas uppträdande. Den förändring, som härmed inträder inom gudakretsen, är företrädesvis märkbar hos Oden, som bäst inser hvad hon innebär och som därför i främsta rummet känner sig uppfordrad att göra alt för att afvärja den hotande faran. Å andra sidan måste man medgifva, att detta afbrott i gudarnes oskuldslif just väcker de slumrande anlagen till lifs och bildar ett nödvändigt moment i deras utveckling. Deras verksamhet riktas nu utåt; i följd af deras skaparemakt framträda nya slag af lefvande varelser och ett månggestaltadt lif rörer sig i de nio verldarna, af hvilkas befolkning somlige ansluta sig till åserne och blifva deras bundsförvandter, under det andre sälla sig till de onda varelserna och underhålla en ständig kamp mot gudarne.

Först förläna åserne lif åt dvärgarnes slägte, och man kan på goda grunder antaga att äfven alfverne

framträdt i följd af åsernes skapareord, fastän mytherna därom ingenting uttryckligen nämna. Dvärgar och alfver äro representanter för de mildare makterna i naturen, som låta sig tämjas och böjas och äro användbara i det andliga lifvets tjänst, härutinnan bildande en skarp motsats till den råa och vilda, för all odling omöjliga naturmakten, som gudarne väl kunna tillintetgöra men icke ombilda. Först sedan jorden sålunda utbildat sina krafter, står hon färdig att blifva människans boning.

Vid människans skapelse framstår enligt fornnordiska trosläran det lifgifvande guddomsväsendet i en treenig gestalt. Oden, Höne och Lodur uppträda här i en trilogi, likasom vi sett Oden, Vilje och Ve framstå såsom en trefaldig gudamakt vid verldsordningens införande. De skandiska, liksom öfver hufvud de ariska, folkens gudalära älskar att på detta sätt i grupper af tre eller en mångfald af tre, t. ex. tolf, förena dem som representera nära befryndade makter eller olika ytringar af en och samma urkraft. Hon inlägger på detta sätt i guddomlighetens ursprungliga enhet en lika ursprunglig mångfald, och att denna mångfald uppfattas af mythologien egentligen såsom ytringar af samma guddomsväsende, om hon än på mythens sätt fattar dessa ytringar såsom särskilda personligheter, det finner man däraf, att medlemmarne i en tremanna- eller tolfmanna-krets vanligen

sägas vara bröder eller åtminstone förenade genom en nära frändskaps band. Om människan heter det, att hon fick af Oden lifsanden, själen; af Höne det inre sinnet, föreställningsförmågan och förståndet; af Lodur blodet, lifsfärgen, rörelseförmågan och hela det sinliga lifvet. Vi finna således äfven här Oden såsom yttersta upphofvet till och grundvalen för det högre organiska lifvet. Han är den urkälla, ur hvilken människans både andliga och kroppsliga lif härflyter, ehuru han äfven här icke frambringar det kroppsliga urämnet (detta hemtades enligt mythen af två trän *Ask* och *Embla*), utan endast förlänar ande och lif åt det som förut var dödt och "ödelöst". Äfven enligt den nordiska mythologien var människans skapelse en handling af kärlek. Människan står också i ett nära och kärleksfullt förhållande till åserne, af dem väntar hon tröst och beskydd i all nöd och faror, af dem erhåller hon alt lifvets goda, men hon hedrar ock sine välgörare med en hängifven och nitisk dyrkan och blifver både i detta och det tillkommande lifvet åsernes trogne bundsförvandt i striden mot det ondas makter.

Först sedan det kaotiska urämnet blifvit ordnadt och hvarje klass af lefvande varelser, människor, alfver, dvärgar m. fl. tagit i besittning den verld, som blifvit dem anvisad till boningsort, först då framstår åsernes guddomslif i sin fulla herrlighet. Väl kan man anse

deras oskuldstid, deras guldålder, såsom en tid af oblandad sällhet, men denna lycka var omedveten och kunde fortfara endast med uppoffring af de guddomliga anlagens utveckling. En gud utan skapade varelser, som honom tjäna och tillbedja, är för den religiösa föreställningen lika litet en verklig gud, som en konung utan land är en verklig konung. Först då, när de olika verldarne blifvit befolkade och i synnerhet sedan slutstenen i skapelsebyggnaden blifvit lagd genom människoslägtets daning, äro Oden och hans ättmän verklige gudakonungar, som hafva fått riken att beherska och trogne undersåtar att skydda och försvara. Såsom vi redan hafva antydt, förorsakar denna förändring i gudarnes ställning i synnerhet hos Oden, den högste af dem alle, en rik lifsutveckling, ty för honom, den alt genomträngande anden, kan intet område inom naturens, människans eller gudarnes verld vara främmande. Han är i ordets egentliga mening en universalgud, som icke i likhet med de öfrige åserne är inskränkt till herraväldet öfver några vissa företeelser på natur- eller andelifvets olika områden.

Betrakta vi den fysiska sidan af Odens väsende, så finna vi denna visserligen trängd i bakgrunden af den öfvervägande ethiska betydelse, som han under mythernas senare utveckling erhållit, men vi kunna dock för visso antaga att han i äldsta tider varit en

himmelens och *solens* gud. Redan hans namn tyckes beteckna honom såsom den vandrande solguden och solen är hans öga. Däraf förklaras ock den omständigheten att Oden hade endast *ett* öga. Om det öga, som han förlorat, berättar mythen, att allfader kom en gång till jätten Mimes brunn, hvari visdom och förstånd äro dolda, och begärde en dryck ur brunnen, men fick den ej förr än han satte sitt ena öga i pant. Jätten Mimes brunn är en bild af oceanen och Odens i brunnen pantsatta öga är, såsom Geijer säger, den sol som ej mera lyser för dagens barn, den nedgångna, nattliga solen. Oden såsom solgud nöjer sig icke med att skåda endast det som i himlen eller på jorden ligger öppet för hans flammande eldblick; han måste äfven nedtränga i hafvets djup och kasta sin blick ned i verldens mest fördolda gömslen. Redan hos Oden såsom naturgud ligger sålunda benägenheten att låta all verlden genomträngas af hans lifgifvande makt — en benägenhet, som skall framträda ännu mera då vi komma in på det ethiska området.

Att Oden är en himmelsgud, framgår ock tydligen däraf att han säges hafva jorden till maka. Mythen har, såsom vanligt är, mångfaldigat jordgudinnans personlighet; hon benämnes Jord, Fjärgyn, Lodyn, Rind, Frigg m. m. De olika namnen angifva på visst sätt en olikhet i gudinnans förhållande till

sin herre och man. Så betecknar Rind den i vinterdvala försjunkna jorden, för hvilken alt lif och fruktbarhet tyckes vara främmande. Mythen förtäljer ock huruledes Oden länge förgäfves bemödade sig att upptina Rinds kallsinniga hjärta, till dess han slutligen genom list lyckades besegra hennes köld och trots. I Frigg däremot är jorden framstäld såsom den trogna och hängifna makan, hvilken med fullaste tillförsigt öfverlemnar sig åt Odens ledning och därför äfven göres delaktig af hans lif och hans makt. Frigg representerar jorden i sin skäraste sommarskrud, den sköna, fruktbärande jorden, som åt människorna utdelar allfaders håfvor. Föreningen mellan henne och Oden är den mest innerliga och för henne träda icke allenast de annorlunda benämnda jordgudinnorna utan äfven de öfriga åsynjorna i bakgrunden.

Likasom hvarje vigtigare sida af Odens verksamhet under mythernas utveckling fått sin egen målsman, så har Oden ock i sin egenskap af himmelens och den fruktbarhet frambringande solens gud fått dela med sig af sin makt åt andre gudar, särskildt åt Balder och Frö. Att Oden dock äfven varit den, som rådde för årsväxten, finna vi af den bekanta uppgiften i Ynglingasagan, att man vid inträffad missväxt offrade Domalde och Olof Trätälga åt Oden, och det bestyrkes också af den icke alldeles försvunna

folkseden att vid slåtter på ängen kvarlemna några grässtrån såsom offer till Odens hästar för god skörd. I något sammanhang med hans omhägnande af jordens gröda står må hända äfven berättelsen om Oden såsom arbetare under namnet Bölverk hos jätten Böge. Flere spor af Oden såsom himlafästets gud hafva vi i de namn och berättelser, som beteckna honom såsom herskare öfver luftkretsen och de dit hörande företeelser. Namnet Thund gifves honom sannolikt såsom åskans gud, ehuru han sedermera afstått denna function åt sin son Thor. Vidre kallas han såsom vädrets beherskare, Bäflinde såsom herskare öfver den mildt susande, dallrande luften, men oftare uppträder han såsom en stormens gud, äfven på detta området således ansedd såsom den häftigt och häjdlöst framrusande, såsom den alt genomträngande makten. De mångfaldiga ännu i dag lefvande sagorna om Odens vilda jagt antyda äfven hans krigiska verksamhet och hänsyfta äfven på guden såsom de dödes konung och anförare, men hafva tvifvels utan sin grund i den forntida uppfattningen af luftens och stormens naturföreteelser. Den vilda jagtens framfart förefaller visserligen såsom någon ting skräckfullt, men tänkes dock ofta såsom välsignelsebringande för människan. När dånet af den framrusande jägareskaran höres rätt tydligt, bebodar detta ett godt år, och i de trakter, öfver hvilka toget ilat fram, blifva sädesfälten och

ängarna mera yppiga. Oden tänkes ridande på en hvit eller svart häst, alltid följd af två svarte, raggige hundar. På somliga ställen anses Odens jagt eller Odens här, som den äfven kallas, vara ett förebud till krig och andra olyckor. Dessa i luften sammandrabbande härskaror, i hvilka vi igenkänna Valhalls enhärjar, skola ock enligt folktron träda fram en gång, då fäderneslandet råkat i högsta nöd, och afvärja den hotande faran. Enligt ett senare föreställningssätt, påverkadt af kristna läror, är den jagande Oden en ond ande, som drifver framför sig vålnader af ogudaktiga människor, som på våldsamt sätt hafva omkommit, eller af barn som dödt odöpta. Enligt andra sägner, både tyska och skandinaviska, jagar Oden en skogssnufva eller ett bergstroll. Slutligen lyckas han att fälla henne och återvänder med den dödade skogssnufvan hängande tvärs öfver hästländen. Må hända skildras här ett gudens utrotningskrig mot sådana jättinnor i skogen, som på fornnordiska språket kallas *iviðjur*. Af människan vill Oden icke störas i sin nattliga jagt, som förnämligast eger rum vid jul- och påsktiden. Träffar Oden någon människa ute dessa nätter vid midnattsstunden, varnas hon i godo af Oden med erinran att detta är hans jagttid och att hon möjligen kan träffas af hans pilar, då hon är ute vid denna tiden. Gör en människa den jagande Oden en tjänst, belönas hon rikligen därför; så brukar

han gifva dem, som hjälpt honom att hålla jagthundarne, lycka i jagt och fiske eller ock några småsaker, som sedan förvandla sig till guld och som alltid bereda egaren rikedom och lycka. Sålunda är äfven den vilda jagtens och den rasande stormens gud, oaktadt sitt skräckfulla uppträdande, en människans välgörare och en utrotare af onda makter.

Då Oden herskar öfver luften och vinden, så följer däraf att äfven haf och sjöar, hvilkas vågor röras af vinden, stå under hans lydnad. I Odens runesång säges han kunna stilla vinden och befalla sjön att lägga sig. Han kallas ock på andra ställen hafvets herre och äfven hans tillnamn Nikar utmärker honom såsom vattnets gud och ställer honom såsom urbild för den senare folktrons näck eller strömkarl. Ett annat namn, Oske, betecknar guden i allmänhet såsom förlänare af alla önskvärda ting, men har ock särskildt afseende på den önskevind han gifver åt sjöfarande, likasom hans binamn Farmaty utmärker honom såsom sjöfartens beskyddare och gör honom till en handelns befordrare, en nordisk Mercurius. Äfven finnas några antydningar därom, att utom luften och vattnet ännu ett tredje element varit honom underdånigt. SNORRE STURLASSON säger nämligen att Oden kunde både vrida vinden hvart han ville, stilla sjön och släcka eld. Odens nära förvandtskap med eldens gud Loke låter oss också ana, att äfven denna

naturföreteelse ursprungligen legat inom den förstnämndes maktområde.

Enligt en berättelse i den yngre Eddan har Oden fått till skänks af dvärgen Brock en guldring, som heter Dröpne. Denna ring hade den egenskapen, att hvar nionde natt dröpo af honom åtta lika tunga ringar. Tydligen är han en bild af fruktbarheten och välståndets förkofran. När Balder dör, lägges Dröpne på bålet; alt välstånd, all trefnad är då försvunnen från jorden, men ringen återsändes af Balder från underjorden med Härmod och är sålunda fortfarande i Odens ego, om han ock synes sedermera hafva blifvit förlänad åt fruktbarhetens särskilde målsman, guden Frö. Att dvärgar förfärdigat ringen betecknar, att fruktbarheten är en i naturen inneboende kraft, som dock af sig själf skulle förblifva gömd i jorden utan nytta för människan och andra varelser med ett högre lif än den i mullen krälande dvärgens. Därför måste ringen öfverlemnas åt Oden. Först genom inflytandet af hans makt förmår jordens alstringskraft att frambringa de håfvor, som sprida lycka och rikedom på jorden och som medelbart befrämja äfven andelifvets högre utveckling. Långt in i senare tider har folktron bibehållit en erinran af Oden såsom egare af Dröpne. Han kallas ännu af allmogen i aflägsna bygder ”rike Oden”. Åt dem som lofva honom någon tjänst eller gifva sig i hans våld

efter en på förhand bestämd tid, förskaffar han rikedom och penningar i öfverflöd. I dylika berättelser har naturligtvis ett senare föreställningssätt ofta förvandlat Oden till den onde anden. Andra folksägner omtala att den, som vill blifva rik, skall bjuda Oden till gäst, och underrätta oss också att Oden endast om thorsdagsaftnarne är i tillfälle att hörsamma en dylik inbjudning. Gästen är föga sällskaplig; han vill helst vara allena i ett rum, som dock måste vara väl fäjadt och putsadt och där ett bord skall stå dukadt med tre rätter mat. Vid afresan kvarlemnar Oden "hvita" penningar till tack för åtnjuten gästfrihet. Denna skatt förökar sig sedan i egarens hand, så att hela hans slägt i många led blir i oafbruten besittning af rikedom och välstånd.

Mångfaldiga voro de gåfvor, med hvilka Oden smyckar och förljufvar människans lekamliga lif. Men äfven det, som väcker och utvecklar hennes själslif samt gör detta innehållsrikt och lyckligt, härrör från Oden. Han skapar äfven människans inre verld, ty om han än är naturens gud, har han dock utvecklat sig till att företrädesvis och egentligen vara det andliga lifvets skapare och vårdare. På detta område framkallar han en sådan mångfald och rikedom af företeelser, att naturlifvet äfven i sin mest öfver-

flödande yppighet i jämförelse därmed måste anses fattigt. Vi kunna äfven uttrycka detta så, att Odens väsende först på det ethiska området når sin fulländning, och att vi först på detta fält lära att fatta honom i sanning såsom den alt genomträngande guden, hvilken gör alt utom de onde jättarne delaktigt af sin ande och sitt lif. En skildring af det andliga lifvets företeelser, sådana de enligt mythen säges vara framkallade af Odens verksamhet, har följaktligen icke blott den mythologiska betydelse, att vi därigenom bätre och fullständigare kunna inse den gudaväsendets allsidighet, som forntiden själf tillerkände honom genom namnet Allfader, utan lemnar oss på samma gång en culturhistorisk bild, enär den visar oss den skönaste blomma, som kunde slå rot och drifvas till växtlighet i den hedniska verldsåskådningens jordmon.

Forntidsböckerna meddela omkring två hundrade olika namn som tilläggas Oden. Man må med Gånglere i den yngre Eddan erkänna, att "mycken visdom erfordras för att kunna utreda, hvilka händelser varit orsaken till hvart och ett af dessa namn". Vi kunna nämligen icke nöja oss med det svar Gånglere erhåller, att "i korthet sagdt anledningen till de flesta namnen skulle vara den, att de särskilda folkslagen i verlden tyckte sig böra böja hans namn efter sitt språk för att kunna åkalla och bedja honom, hvar

och en på sitt tungomål". Det behöfver icke anmärkas, att alla dessa namn måste förklaras ur nordiska fornspråket allena, och i samma mon en sådan förklaring låter sig med säkerhet genomföras, vidgas vår kunskap om denne Proteusgestalt. Namnen beteckna dels gudens allmännare verksamhet såsom åsers och människors beherskare, eller såsom stridens, runornas, skaldekonstens gud m. m., eller ock häntyda de på hans ytre gestalt, hans vandringar bland människor, hans färder till jättars boningar o. s. v. Månget namn syftar på tilldragelser i gudens lif, om hvilka vi nu mera ingenting känna, enär de åt oss bevarade mytherna därom icke lemna oss tillräcklig upplysning, och i sådant fall förblifver namnet en olöst gåta. De långa namnregistren visa oss imellertid, att redan forntiden insåg mångsidigheten af Odens väsende, och i vissa sånger, t. ex. Grimnesmålen, ser det ut som ville man glänsa med sin mythologiska lärdom genom att uppräkna en lång rad af dessa olika benämningar.

Många af dessa namn äro fästa vid så vigtiga och framstående sidor af gudafaderns ursprungliga verksamhet, att mythen med sin benägenhet för polytheism fattat dessa beteckningar såsom tillhöriga särskilde gudar, hvilke då sägas vara Odens *söner*. Likasom man på det mänskliga området vid aktgifvandet på en ätts utveckling ofta finner, att slägtens egen-

domliga anlag och lynne, till och med ytre gestalt, ej finnas så utpräglade hos stamfadern som hos de följande slägtleden, så är äfven i viss mon förhållandet med den gudaätt, som tronar i Åsgård. Odens allsidighet förorsakar ock, att han icke har samma skarpt begränsade individualitet som de öfrige åsagudarne, hans söner; men man kan naturligtvis, genom att eftersinna hvad desse gudar representera, äfven finna hvilka makter leda sitt upphof från "åsernes gamle grubblare", om de ock först i hans söners vård nått en rikare utveckling.

Den främste bland Odens söner är Thor, jättarnes outtröttlige bekämpare och åskans gud. Han är den nordiske bondeguden, ty det välgörande åskregnet gifver jorden närande safter. Thor är en ärlig, godmodig varelse. Han är den bland gudarne, med hvilken människan förtroligast kan umgås och i Norge och Island synes han hafva varit mera allmänt dyrkad än Oden själf. I öppen och ärlig kamp kan han ej besegras, men han kan öfverlistas och mytherna hafva många skämtsamma berättelser om Thors missöden. Såsom jordbrukets befrämjare är Thor en fredens gud och bildar därigenom en motsats till Oden såsom krigets upphofsman och beskyddare. Denna motsats mellan gudarne är dock endast skenbar; han ligger på ytan och genomtränger ej hela deras personlighet. I en af den äldre Eddans sånger, Harbardskvädet,

framhålles olikheten mellan Oden och Thor på ett skämtsamt sätt. Oden uppträder där under Harbards namn såsom en typ för den glade krigaren, som väl förstår att med mod och kraft utföra sina bragder äfvensom att grundligt roa sig, men också vet att omtala sina hjältedater och kärleksäfventyr i en ton, som visar att han med ett omätligt förakt blickar ned på jordbrukarens fredliga men tarfliga lif. — En annan sida af den blida gudamakten erhåller sin typiska fulländning i Odens son Balder, som var så fager, att från honom strålar en bländande glans, liksom från barnet i Correggios Natt. Ursprungligen var äfven Balder en stridsgud liksom de öfrige åserne, men hans väsende utvecklade sig sedermera därhän, att han blef uttrycket för den högsta oskuld, mildhet, helighet och rättfärdighet. Såsom sådan är ock Balder mera guddomlig än gudafadern själf; han är dennes förklarade afbild. Men denne Balder var icke en gud för nordmannalynnet. I all sin renhet och skärhet, eller just därför, står han temligen dådlös och främmande i gudakretsen, och sedan det onda insmugit sig i Åsgårds himmel, dör Balder och måste vandra ned till Hels dystra dödsrike för att ej återkomma förr än Ragnarööksstriden blifvit utkämpad. — En annan utstrålning af Odensväsendet är Hemdall, som vaktar bron Bäf-rast, föreningsbandet mellan himmel och jord. Han är ock grundläggare af den

mänskliga samhällsordningen; från honom räknar jarlens, bondens och trälens stånd sitt upphof. — Brage är den af Odens söner, som vidare utbildar och till gudars och människors glädje sprider skaldskapens herrliga gåfva, hvilken Oden funnit och hemfört från jätteverlden. — Sönerne Härmod och Ty äro personificationer af Odens krigiska mod och djärfhet. — Slutligen finna vi i Odenssonen Vidar, den tyste åsen, en representant af skapelsens oförgängliga lifskraft. Han utför ännu inga bragder, men det är han som i Ragnarök skall hämnas sin fallne fader. Det är ock han, som visar att lifvet är starkare än döden, ty han öfverlefver verldens undergång; honom har hvarken hafvets öfversvämning ej heller Surts låge skadat. Han visar att det, som vi kalla död och undergång, icke innebär en fullständig tillintetgörelse utan en förvandling, och att således denna verldens slut möjliggör uppkomsten af en ny himmel och en ny jord, där ett försonadt guda- och menniskoslägte skall lefva ett evigt sällhetslif under ledning af den tillkommande högste guden, hvars namn ännu ingen vågar nämna.

Ehuru sålunda Oden till sine söner öfverlemnat herraväldet öfver än det ena än det andra af de områden, öfver hvilka han till en början ensam herskat, tänkes han dock fortfarande i besittning af den högsta ledningen, ty hans söner måste verka i hans tjänst

och främja den utvecklingsgång som Oden förelagt. Men flere och därtill de vigtigaste företeelserna inom det högre lifvet stå alt jämnt under Odens omedelbara omvårdnad. I synnerhet är han runornas, sångens, all högre visdoms gud; han är ock, hvad som väl i nordbons ögon varit den förnämste af hans egenskaper, en härskarornas gud, som råder öfver strid och seger.

Då Oden, såsom vi förut antydt, är en på himlen vandrande solgud, följer redan däraf, att hvad som händer här på jorden måste ligga öppet för hans allseende öga. Men den nordiska symboliken har dess utom gifvit Oden åtskilliga hjälpmedel, hvarigenom han sättes i tillfälle att erfara hvad som timar. Det berättas sålunda att Oden eger en mycket stor boning, som kallas Valaskälf och i den byggnaden är högsätet Lidskälf, hvarifrån allfader ser ut öfver hela verlden. Lidskälf har man fattat såsom ett på en höjd beläget vakt-torn, i hvilken bemärkelse ordet äfven annars förekommer. Enligt andra berättelser blickar Oden ned på jorden genom ett fönster på himlaboningen. En annan kunskapskälla för Oden äro de två korpar, Hugen och Minnet, hvilka han utsänder hvarje morgon för att bringa sig tidender. Dessa foglar voro helgade åt guden och äro ett för honom lämpligt attribut äfven i hans egenskap af krigsgud. — Men den kunskap, som han kan samla

på Lidskälf eller genom de minnesgoda korparne är för honom alt för otillräcklig; han får därigenom endast veta ytre händelser, men han kan icke på detta sätt utforska hvad som rörer sig på djupet af människohjärtat eller göra sig delaktig af de gamla visdomsskatter, som ligga gömda hos den uräldsta verldsålderns söner, jättarne. Desse hafva nämligen icke såsom Oden och åserne benägenhet att låta kunskapens ljus lysa öfver hela verlden, att öfver alt uppväcka ett andligt lif, utan vilja i sin själfviskhet för sig allena behålla sitt kunskapsförråd och rufva därpå såsom draken på skatten. Det fordras fintlighet och list att aflocka dem deras hemlig hållna insigt i tingens väsende; det fordras uppoffring och mod för att träda in på det fiendtliga området och nalkas dessa varelser, som icke alltid mottogo sine gäster på bästa sätt. Därför blifver det ock nödvändigt att Oden själf stiger ned från sin himmel för att fråga och forska. Mytherna hafva ock mycket att förtälja oss om Odens vandringar bland människor. Så kommer han under namnet Grimne såsom en främling till sin fosterson Gerröd, men blifver af denne ovärdigt behandlad och satt mellan tvenne eldar. Han får på detta sätt erfara, huru människorna i sin kärlekslöshet undandraga sig gästfrihetens heliga pligt, och straffar den eländige Gerröd. — Liknande berättelser om gudars vandringar på jorden förekomma

äfven i andra gudaläror och äro icke heller främmande för den kristna legenden. Man har med rätta anmärkt, att i detta gudarnes uppträdande under mänsklig förklädnad ligger ett helgande af gästfriheten: människan skyr att bortvisa en främling, under hvars gestalt en gud möjligen gästar hennes hem. — Ofta vandrar Oden omkring i mänsklig skepnad för att bese hela verlden; ofta är han i sällskap med Höne och Loke eller andre af gudarne. Odens kunskapstörst är osläcklig. Den sanningen, att kunskap är makt, erkännes ingenstädes djupare, än inom den skandiska gudaverlden, och Oden fattar, såsom vi ofvan antydt, redan vid nornornas uppträdande klart den tanken, att dädanefter hvilar både hans och åsernes själfbestånd endast på möjligheten att vinna den djupaste insigten i tingens väsende. Han vet nu, att det onda eger sin tillvaro liksom det goda och att en beröring mellan gudar och jättar redan egt rum. Han förutser, att tvenne så fullkomligt motsatta makter icke kunna fredligt utveckla sig bredvid hvarandra, utan att förr eller senare en sammandrabbning dem imellan måste ega rum, en strid på lif och död. Däraf kunna vi ock förstå, af huru omätligt värde en fullständig insigt och kännedom af de båda sidornas stridskrafter måste vara, i synnerhet för den, som en gång skall såsom högste ledare anföra den ena hären i den afgörande hufvuddrabb-

ningen. Vi finna häraf äfvenledes, att Odens kunskapsbegär härleder sig mera af ett praktiskt än theoretiskt syfte, och vi finna det äfven förklarligt, att Oden skall använda all sin klokhet, icke sky någon uppoffring, till och med begå svek och brott för att förskaffa sig en djupare inblick i jättekrafternas natur och för att erhålla någon visshet om verldsutvecklingens gång. Mörka moln hafva skockat sig på åsernes himmel och Oden späjar ängsligt efter en hoppets stjärna, som kan beboda frälsning från den hotande undergången. Däraf denna ständiga oro hos Oden; däraf detta dystra grubbel, som aldrig tillåter honom att såsom Greklands gudar i salig ro njuta af det närvarande ögonblicket, utan alltid vänder hans blick än mot det förflutna, än mot det tillkommande. Det förflutna har dock för honom endast med hänsyn till det stundande något värde; han lefver icke i minnet utan i framtiden. Vänder han sin blick åt forntiden, så sker det för att ur denna beräkna den framtida ställningen mellan de bägge stridslägren.

Kännedomen om motståndarnes stridskrafter måste naturligtvis vara för Oden svårast att förvärfva. Oafsedt vigten för en krigare af en dylik kännedom, hade det äfventyrliga i en späjarefärd in på fiendens eget område, in i hans egen boning, redan i och för sig något oimotståndligt frestande, och våra fornsägner visa att Oden aldrig kunde motstå en dylik frestelse.

Det innebar ju redan en liten seger, om Oden kunde förleda sin motståndare att omtala det som för fienden bort fördöljas; liksom det bevisade Odens öfverlägsenhet att han genom sin fintlighet kunde reda sig ur de farligheter, med hvilka en färd in på jätteområdet alltid var förenad. I den bekanta sången Vafthrudnesmål skildras huru Oden omtalar för den trogna makan Frigg sin stora förvetenhet att besöka allkloke jätten Vafthrudne. Frigg afråder visserligen sin man från den vådliga färden, emedan hon hört att Vafthrudne är den starkaste af alle jättar. Odens beslut står dock fast och han begifver sig å stad. Under namnet Gångråd kommer han in i Vafthrudnes sal, besvarar stående å golfvet några af jätten framstälda frågor och erhåller, sedan han till belåtenhet besvarat dem, tillåtelse att sitta ned på jättens bänk. De sätta sitt hufvud i pant för en obesvarad fråga. Först är Vafthrudne den spörjande. Sedan ombytas rolerna, Oden frågar och Vafthrudne svarar. Oden framställer några spörsmål om verldens uppkomst och andra mythologiska ämnen, men leder sig snart in på framtidsfrågorna, huru det skall gå till vid verldens undergång. Slutligen säger Gångråd:

hvad monde blifva
till bane för Oden,
då när gudarne gå under?

Vafthrudne svarar:

ulfven monde sluka
slägtenas fader,
men hämnd skall Vidar vinna.

Då frågar Gångråd åter:

hvad mälte Oden
i örat på sonen
innan denne bars på bål?

På denna fråga igenkänner Vafthrudne sin motståndare och han svarar:

ingen man det vet,
hvad i arladagar
du sagt i örat på din son.

Jätten erkänner sig besegrad och måste med lifvet plikta för sin djärfhet att täfla med Oden. Alldeles på samma sätt slutar samtalet mellan Oden och den onde konung Hedrek. — Här visar det sig, att jättarnes visdom åtminstone därutinnan var underlägsen Odens, att de icke skådade så långt in i framtiden som han. Odens blick tränger äfven på andra sidan Ragnarök. Men jättarnes minne räcker längre till baka än gudarnes. Äfven sierskor eller, såsom de i forntiden benämndes, valor blifva af Oden rådfrågade. Dessa äro ock af jätteslägt och minnas tidens början. Under namnet Vägtam rider Oden på sin åttafotade häst Slepne till underjorden och uppväcker en död vala. Motvillig vaknar hon upp ur sin långvariga slummer, ogärna gifver hon Vägtam de äskade upplysningarna, men hon tvingas dock att berätta om

de faror, som hota Balder och huru denne blir hämnad. Äfven sierskan i Valospå lockas af Oden att kväda denna storartade dikt, som "börjar med en genesis och slutar med en apokalyps". — Alla dessa varelser, som Oden rådfrågar, äro ingalunda afgjorde fiender till det högre själslif, som Oden vill frammana, men det är ändock endast genom list eller lockelser, som han kan öfvervinna deras motvillighet att meddela något af sitt vetande. De tyckas hafva velat gifva en annan riktning åt verldsutvecklingen, än den Oden och åserne infört. Odens makt är ett otillbörligt intrång på ett område, som ursprungligen, d. v. s. före gudarnes tillvaro, tillhört jätteslägtet allena. Jättarne kunna på sätt och vis anses för en dethroniserad herskareätt, åserne såsom inkräktare af regeringsmakten. Väl är det sant att, fastän jättarne dragit sig till baka, deras inflytande på verldsordningen därmed icke upphört. I besittning af urtidens minnen hafva de en vigtig röst vid lösningen af framtidens gåtor. Den yttersta ledningen af verldens öden ligger fortfarande i jättemaktens hand, ty nornorna äro af jätteslägt och för deras lagar och makt måste icke allenast människan och de lägre gudarne utan Oden själf böja sig. Men oaktadt detta är nornornas och jättarnes makt trängd i bakgrunden af Oden och åserne. Desses välde berörde omedelbart människans sträfvanden; de tedde sig för folktrons öga i lefvande,

concreta gestalter och voro föremål för folkens kärlek och tillbedjan, under det minnet af de tre ödesgudinnorna förbleknat därhän, att de äro nära att förlora sin individualitet och stå blott såsom uttryck af ett allmänt, för gudar och människor lika hotande, hemlighetsfullt öde, hvars skaparinnor man väl kan nalkas med en skygg rädsla, men icke med en troende tillförsigt eller hängifven dyrkan. Det är sålunda icke underligt, att jättemakten motvilligt fogar sig i den nya tingens ordning, som af åserne blifvit införd. Hos jätteättens afskum, rimthursarne, den råa, vilda naturmakten, antager denna motvilja formen af en uppenbar fiendtlighet. Men hos de jättar, som åtminstone så mycket vilja befordra ett högre själslif, att de troget vårda den första verldsperiodens minnen, är motviljan mot åserne dämpad, stundom ända därhän, att vänskapsförbindelser kunna uppstå mellan dem och gudarne, ja desse finna behag i jättarnes döttrar, så att t. ex. Skade och Gärd upptagas i åsynjornas krets, och Oden själf drager icke i betänkande att knyta en förbindelse med jättedottern Gunnlad.

Den nordiska verldsförklaringen hvilar till en del på en neptunistisk åsigt. Grundämnet, hvaraf verlden byggdes, kom ur brunnen Hvergelme och i vatten upplöses alt skapadt samt återströmmar efter fullbordadt kretslopp till baka i samma brunn. I synn-

erhet för den organiska naturen fann man vattnet vara ett oumbärligt ämne, och man hade säkerligen icke hunnit så långt i eftertanke, förr än man insåg vattnets, sjöarnes, hafvets stora betydelse särskildt för människans trefnad. Äfven enligt grekiska gudaläran hade vattnet och hafvet samma betydelse för den mänskliga odlingen. Och liksom hos dem Metis (klokhetens eller vishetens personification) var en dotter af Oceanen, så voro äfven här i Skandinavien de nordiska vattenguddomligheterna, vanerne, i besittning af en sådan kännedom om tingens ursprung och af en sådan inblick i den framtida verldsutvecklingen, att de i fornsångerna mången gång omtalas såsom de mest framsynte och visaste af alla varelser. Mytherna omtala ett i tidens början utkämpadt krig mellan åser och vaner, men denna oenighet efterföljdes af ett innerligt fredsförbund. De hade i grunden samma syften att främja och försoningen dem imellan måste blifva fullständig. Det en gång mellan dem förda kriget har endast gjort att de återfunnit hvarandra liksom två länge skilde bröder. — Utom vanerne omtalar nordiska mythologien äfven andre hafsgudar. Naturförhållandena i norden gåfvo en särskild anledning härtill, ty man hade både ett fiskrikt, för människan lätt tillgängligt kusthaf samt ett oroligt och farligt uthaf, äfvensom längst i norr ett öde ishaf, hvars fasor icke allenast afskräckte människor

från att färdas dit utan äfven gudarne med undantag af Thor, som en gång vågar sig dit ut för att fiska upp midgårdsormen. Vanerne tänktes såsom kusthafvets beherskare. Det längre ut belägna hafvet, den öppna sjön, tillhörde Öge, som står i ett vänskapligt förhållande till åserne, är till dem inbjuden som gäst och mottager dem till baka i sin boning. Jätten Hyme herskar öfver ishafvet. Endast Thor och Ty, den djärfvaste af gudarne, besöka denne jätte, som bor vid himlens ände. Men såsom en för vanerne, Öge och Hyme, gemensam upphofsman kan man anse jätten Mime, den ursprungliga oceanen. Mime herskar öfver en af de brunnar, som finnas under verldsträet Yggdrasels rötter. I denna brunn, som på samma gång är hafvets och minnets urkälla, hemtar verldslifvet sin förnämsta näring, ty här äro alla minnets och erfarenhetens skatter fördolda (Mime betyder minnesgod). Det, som Mime minnes, ligger bakom människans skapelse. Människoslägtets minnen ligga förvarade i Urds brunn under den Yggdraselsroten, som når till åsers och människors boningar. Den i Mimesbrunnen gömda kunskapen är af förhistorisk natur eller tillhör snarare skapelsens historia än människans. Endast Mime, den uråldrige jätten, kan lemna underrättelse om denna verldsperiod, som tänktes ligga före all tid. En blick i Mimes brunn innebär således ett försjunkande i evighetens ändlösa

haf och är det yttersta målet för menniskoandens eller (hvilket här är detsamma) Odens forskning. Längre till baka kan ingen komma, ty till den tredje Yggdraselsbrunnen Hvergelme, som häntyder på en ännu aflägsnare verldsperiod, på alt varandes första ursprung, tränger icke ens Mimes vetande, enär jättarne sjelfve då icke funnos till.

När man nu för tiden vill förvärfva en sann och viss kunskap, söker man att genom abstraction och reflexion öfver den gifna verkligheten komma till en fullt tydlig och klar, begreppsmässig insigt. Ett sådant förfarande har man icke rätt att fordra af ett folk under dess ynglingaålder. Här gäller det icke att genom en vetenskaplig analys leda sig till de yttersta grunderna, utan att i stället söka upp den, hvars minne sträcker sig längst till baka och af honom utfråga skapelsens hemligheter. När vi nu af det ofvan sagda funnit, hvilken betydelse Mime eger i den nordiska mythologien, är det ock klart att Oden måste till hvad pris som helst släcka sin kunskapstörst i Mimes brunn. Jätten är icke afgjordt fiendtlig mot åserne, han vill icke helt och hållet afslå Odens begäran om en dryck ur brunnen, men han lemnar honom icke heller annat än mot den stora uppoffringen af allfaders öga. Så stort var Odens kunskapsbegär, att han går in på att lemna äfven detta stora offer. Gestaltens ytre skönhet måtte gerna uppoffras,

hon var öfverflödig, då han i sitt inre saknade sinnets jämnvigt; just denna saknad kräfver ett oskönt ytre. Den skatt, hvarmed Oden genom drycken ur Mimesbrunnen förökade sitt vetande, var den fullkomliga insigten i jättarnes makt och i den oförsonlighet, hvarmed dessa makter skulle intill tidens slut oaflåtligt kämpa mot gudarnes högre syften; och han har här för första gången insett att den striden skulle sluta med de kämpandes ömsesidiga undergång. Man har ock riktigt anmärkt, att "mythen om ögats pantsättning är mera än ett flyktigt infall och så innerligt sammanhängande med Odens väsende, att han icke kunde tänkas annorlunda än såsom enögd. Att man alltid föreställt sig honom sådan, visar hur allvarligt mythen är menad, hur oskiljaktig den är från hans person, och uttalar tydligen, hvad också mythen själf säger, att sedan kunde Oden icke lösslita sin blick från de krafter, i hvilkas betraktande han en gång nedsänkte sitt öga" [1]).

Vid frågan om förhållandet mellan Oden och Mime bör ihogkommas, att vi här hafva ett lämpligt

[1]) Jfr THAASEN i Nord. Universitets Tidskrift, årg. 1855, 3 häft., s. 98; m. fl. st. i samma afhandling. — I sammanhang med ofvanstående må anmärkas, att det är ett vanligt fel af nutida konstnärer att afbilda Oden med två ögon. Liksom guden själf enligt folktron sökte dölja sitt lyte med en sid hatt, så må också konsten söka att dölja eller leda uppmärksamheten ifrån detta kroppsfel, men icke återgifva den nordiske öfvergudens anletsdrag på samma sätt som om fråga varit att framställa ett Zeus-hufvud.

tillfälle att se, huru en myth öfvergår från naturområdet in på det andliga. Vi hafva redan förut anmärkt, att Mimes brunn är hafvet och Odens öga den i hafvet nedsjunkande solen, om man nämligen betraktar mythen blott från den fysiska sidan. Men hade mythen stannat vid att vara ett uttryck för en alla dagar upprepad naturföreteelse, så hade ju Oden fått sitt öga igen och föreställningen om hans enögdhet icke vuxit så fast i folkmedvetandet. Då nu Oden aldrig får sitt öga igen, beror detta ingalunda på en folkets oklara uppfattning af en myth, som det självt skapat, och bör icke bortförklaras genom en ensidig mythtolkning. Det visar blott att mythen flyttats öfver på ett högre område och nu angifver, huru Odens uppmärksamhet delas mellan ett oaflåtligt försjunkande i det förflutna och ett aningsfullt, oroligt späjande i framtiden. Detta nordbons tankedigra vemod, som ständigt grubblar öfver den motsatsen i tillvaron, att alt kommer och förgår, har fått sitt sanna uttryck i den dystra Odens-gestalten, som just angifver halfheten i gudens väsende eller hans slitning mellan forntid och framtid.

En annan myth, som är i bägge Eddorna bevarad, skildrar huru Oden gjort människor och gudar delaktige af diktens goda gåfva. Skaldekonsten ärades i forntiden mera än nu, ty man hade ännu icke blifvit så nedtyngd af hvardagslifvets prosa. Sången var

hos de gamle icke blott, såsom han alltid skall blifva, det högsta uttrycket för folkets æsthetiska odling, utan innefattade så att säga tidens både humanistiska och reala vetande. I sång uttalade sig de gamles uppfattning af gud och verlden, genom sången bevarades hjältars och konungars berömliga bragder; till och med den torra juridiken har fordom talat i rhythmiska ord. Det var sålunda icke ett tomt ord, då man ansåg den bäste skalden äfven vara den kunnigaste mannen, ty ingen blickade så klart in i tingens natur som den gudaingifne skalden. Denna skaldens siaregåfva är en berusning; han dricker af skaldemjöden och då vaknar hans skapande fantasi. Den mjöden har uppkommit sålunda, att åser och vaner vid afslutandet af ett fredsförbund skapade en man, som het Kvåse. Enligt sitt upphof förenade denne i sig både åsers och vaners goda egenskaper. Han for sedan vida omkring i verlden för att lära människorna vishet. Men dvärgarne Fjälar och Galar dråpo honom, blandade hans blod med honing och tillredde en så herrlig mjöd, att hvar och en, som däraf dricker, blifver skald och margkunnig. De bägge dvärgarne måste dock snart öfverlemna skaldemjöden såsom mansbot till jätten Suttung, hvars fader de dräpt. Jätten förvarar mjöden djupt in i berget och sätter sin dotter Gunnlad (den till strid inbjudande) till dryckens vårdarinna. Men Oden lyckas

genom sin öfverlägsna klokhet att komma i besittning af drycken. Under namnet Bölverk (den som uträttar svåra arbeten) är han Suttungs broder Böge behjälplig vid skörden och tvingar därigenom Böge att visa en återtjänst, då det blir fråga om att genom list sätta sig i besittning af Suttungs skatt. Böge genomborrar berget där Gunnlad bor; i en orms skepnad smyger sig Oden in i hennes boning, vinner hennes kärlek och erhåller af sin älskarinna den dyrbara mjöden. — Mythens mening är icke dunkel. Skaldegåfvan skildras såsom det yppersta alster, hvilket åser och vaner i förening kunnat åstadkomma. Alla längta därför att komma i besittning af en så dyrbar skatt. Dvärgarne såväl som jättarne hafva en aning om sångens herrlighet och äro begärlige efter skaldemjöden, men en gång komna i besittning däraf förstå de icke använda den dyrbara gåfvan till att försköna lifvet för sig och andra genom att göra så många som möjligt delaktige af dess berusande kraft. I sin hårda själfviskhet gömmer Suttung mjöden djupt in i den otillgängliga granitklippan; han låter icke ens sin broder Böge smaka en droppe däraf. Men åser, vaner och människor kunna icke lefva utan poesi; deras lif skulle blifva glädjelöst, tomt och andefattigt, om det saknade skaldedryckens fina doft. Oden, det andliga lifvets skapare och vårdare, måste själf föra skatten från Suttungs gårdar. Efter oerhörda ansträngningar

kom han till jättens boning, genom fintlighet och list inträngde han i mjödens hemliga förvaringsrum, men först genom kärleken kommer han i besittning af drycken. Mythen lärer oss, att man kan genom trägen ansträngning hinna ganska långt i den konstfärdighet, hvaraf skalden alltid är i behof. Genom *list* i detta ords gamla bemärkelse, eller öfning och konstskicklighet, kan man åstadkomma ganska aktningsvårda saker inom versmakeriet, men mythen har dock rätt då den säger: utan kärlek ingen poesi. — Äfven vältaligheten skyddades af Oden, såsom naturligt är, då denna konst är så nära förbunden med poesien. STURLASSON förvarar ännu ett minne härom, då han säger, att Oden "talade så lätt och enkelt, att för alla, som hörde därpå, tycktes endast *det* vara sant; han talade alt i verser på det sätt, som det nu kvädes, som kallas skaldskap; han och hans hofgodar kallades sångsmeder, ty de uppfunno denna idrott i nordlanden".

Med skaldemjöden stå äfven runorna i förbindelse. Dikt och vetande voro i forntiden temligen identiska begrepp. Likasom skaldemjöden åstadkommer en inspiration, hvarigenom man höjes öfver det alldagliga lifvet, så kunna äfven runorna, kunskapens symboler, läras och begripas endast af den, som försjunker i ett hängifvet begrundande af tingens natur. Skaldekonsten är i själfva verket ingenting annat än

en användning af hugrunor, som voro afskafna af tingen och lagda i den heliga mjöden samt sedan på vida vägar spridda, bland åser, bland alfver, bland vise vaner och bland människor. Runa betecknar i allmänhet kunskap, insigt, jämte den därpå grundade makten. Då kunskapen om högre och förborgade ting är svår att förvärfva, så är det klart att han icke kan vara allmänt spridd, utan blir egentligen de högre stånden förbehållen. Därigenom blifva runor liktydiga med hemlig visdom, vare sig denna är förvärfvad på naturlig eller öfvernaturlig väg; i sist nämnda fallet är runkunskapen trollkonst. Runan är det ytre tecknet för tingets väsende; hon är ock ett meddelningsmedel, ett skrifttecken, och då man med kännedomen om tingets väsende, dess rätta benämning och beteckning, ansåg sig hafva fullkomlig makt öfver tinget, så blef runan äfvenledes ett trolldomsmedel. Att skrifttecken skulle af den okunniga hopen anses såsom trolltecken, är förklarligt. Men äfven för den runkunnige själf var runtecknet icke det samma som en skrifven eller tryckt bokstaf är för oss. Runan var ett mystiskt tecken med en inneboende magisk kraft; hon användes därför företrädesvis i hemlighetsfulla afsigter, såsom vid lottkastning, spådomar, offringar, eller för att bringa ofärd eller lycka öfver en människa, att gifva sjukdom eller helsa, o. dyl. Dock var det ej för ändamålet tillräckligt att på veder-

börligt sätt använda runbokstafven; det fordrades äfven uttalandet af en trollformel. Ordet och tecknet till sammans gåfvo den runkunnige makt öfver det, som han vill beherska. Genom att känna ett tings namn och tecken ansåg man sig hafva så införlifvat tinget med sig själf, att det upphör att vara en ytre makt; tinget troddes blifva så införlifvadt med den runkunniges medvetande, att han hade samma makt däröfver som öfver de själs- eller lifs-ytringar, hvilka bero af människans fria vilja. Hos Oden, runornas upphofsman och bekantgörare, är naturligtvis kunskapen om tingens namn och tecken icke inskränkt såsom hos människan. Oden såsom runornas gud är den allvetande och på samma gång den allsmäktige guden. I den Höges sång berättar Oden själf, huru han lyckades förvärfva sig runkunskapen. Han hängde nio nätter på verldsträet Yggdrasel, genomborrad med spjut, själf offrad åt sig själf, utan bröd eller dryck; späjande såg han ned, tog slutligen upp runor, d. v. s. utforskade djupets hemligheter. Då löstes hans tungas band och ropande tog han runorna. Med insigten i tingens natur följde äfven gåfvan att rätt benämna dem. Oden hade nu lärt sig runornas både formel och tecken; hans andliga lif har nått sin högsta utveckling; han är nu i besittning af både allvetenhet och allmakt och han faller ned såsom den mogna frukten från Yggdrasel.

Mythen om Odens offring af sig själf åt sig själf, under de nio nätter han hängde på verldsträet, visar att anden icke utan den hårdaste kamp, utan försakelse och självuppoffring kan tillkämpa sig herraväldet öfver tingen, att den sökande och spanande själen icke utan en andlig födslosmärta kan nå insigtens fullkomliga klarhet. Mythen har härmed uttryckt det förhållande, att menniskoanden (Oden) endast genom en småningom skeende utveckling bringar det rika innehåll till verklighet, hvilket hos honom i anlaget förefinnes; men, såsom man kan vänta, mythen har icke med följdriktighet vidhållit den sanningen, att all kunskap måste åtminstone till möjligheten vara en själens ursprungliga tillhörighet och att Oden således af och ur sig själf finner och tyder runorna. Det är därför i full öfverensstämmelse med det mythiska föreställningssättet, då det på ett ställe i Eddan heter, att äfven runkunskapen i yttersta hand hemtades från jätteverlden och att det äfven här är Mimes förtrollade hufvud, som inviger Oden i visdomens hemligheter. Hugrunorna, hvilka hvar och en, som vill vara hugsnabbare än andre, måste kunna, uppräknades först af Mime. Dessa äro tecknade på hvarje ting i himmel och på jord,

”på sköld, som ståndar
framför skinande guden;
på Årvakers öra
och Allsvinns hof,

på hjul, som rullar
under Rungnes vagn;
på Slepnes tänder
och slädans medar;

på björnens ram
och å Brages tunga,
å ulfvens klor
och örnens näbb;
på vingar, burna af vind, [1])
och på brons ände,
på förlossande lofve
och läkedoms spor;
på männens skyddsting,
på smycken och glas,
i vin och vört,
och på valans stol,
på Gungnes udd
och Grånes bröst,
å nornans nagel
och näbbet på ugglan" [2]).

Såsom närmare bestämda slag af hugrunor äro att anse segerrunor, dryckesrunor, frälsningsrunor, örtrunor, tingsrunor o. dyl. Liksom Odens hela vetande, så har äfven runkunskapen ett uteslutande praktiskt syfte. Oden nämner själf i sin runosång hvad han med sin förvärfvade insigt kan uträtta. Han kan lindra sorg och plågor, han kan läka sjukdom, han kan förslöa sin oväns svärd, han kan lösa fjätrarne från sina fötter och bojorna från sina händer, han kan stanna pilen i flykten, släcka den flammande lågan, dämpa hat mellan konungasöner, bärga skeppet i storm, göra häxor vilsna och oskadliga, föra sitt segerrika folk oskadt till striden och oskadt ur striden; han kan tvinga död man att uttala spådomsord, han kan vattenösa en ungersven och göra honom osårbar, han kan vända den hvitarmade tärnans hog och sinne till sig och — hvad bätre är — han kan för beständigt

---

[1]) Jag läser i urtexten: "*á bláðgum vængjum*" och öfversätter *bláðugr* = luftig, förd af en gynsam vind. Jfr BUGGES Sæmundar Edda, sid. 389.

[2]) Sigrdrífumál, str. 15—17 (BUGGES uppl.).

bibehålla den älskliga möns kärlek. Ett kan han slutligen, som han icke lärer någon mö eller mans kvinna, utom henne allena, gudinnan Frigg, som känner alla öden men gömmer dem i obrottslig tystnad. Den djupaste visdomen behåller han för sig själf, ty "alt är bätre, som man ensam känner".

Minnet af Oden såsom runornas gud har fortlefvat långt in i senare tider, om det än nu mera torde vara i det närmaste utplånadt. Den "landskunnige runokarlen och afguden, Rike Oden benämnd", omtalas af LAURENTIUS PETRI. — En småländsk sägen anföres af förf. till "Wärend och Wirdarne" om Kettel Runske, som vann sin öfvernaturliga makt genom att från Oden bortstjäla hans tre runokaflar [1]). Samme författare nämner efter RUDBECK om dem, som på högtidsnätterna gingo årsgång för att blifva kloke, att "när de hafva gått vederbörligen i sju år, möter dem på sista dagen af sjunde året en man ridande med en runkafle i munnen". Hafva de då mod att rycka till sig denna kaflen, så blifva de så kloke att de veta alt hvad man frågar dem efter. — Det är klart att Oden är den här uppträdande ryttaren med runkaflen.

Vi hafva förut på flere ställen antydt, att all den kunskap, som Oden egde, måste för honom göra

[1]) Jfr HYLTÉN-CAVALLIUS, Wärend och Wirdarne, I, 223 (Stockholm 1864).

den oförsonliga motsatsen mellan godt och ondt uppenbar. Strid är därför nödvändig, så vida åserne vilja försöka att återvinna det förlorade paradiset. I nordiska mythologien äro icke de onda makterna för all tid bundna, såsom i den grekiska, där Titanerne i sina bojor icke störa de "lätt lefvande" gudarnes ro. Visserligen lyckas det för nordens gudar att fängsla Loke och Fenresulfven, men de veta, att den tid kommer, då ulfven skall varda lös, och det onda jätteynglet är i alla fall så talrikt, att det icke lemnar gudarne någon ro. Rastlös kamp är dagens lösen i Åsgård. Detta är dock icke att undra öfver, ty feghet har aldrig legat i nordbons lynne och följaktligen ej heller i nordmannagudens. Men mera beundransvärdt blifver det nordiska modet både hos gudar och hjältar, då man besinnar, att de erkände det onda såsom en verklig pestsmitta, som genom blotta beröringen dödar. Oden ser att ingen af gudarne, ja icke ens han själf, är fullkomligt obesmittad af synden. Hela gudakretsen kan icke uppvisa mer än en fullkomligt ren och god varelse, nämligen Balder, och han dör tidigt samt står blott såsom ett minne från en förfluten bätre tid. Behofvet efter försoning måste sålunda äfven hos gudarne göra sig kraftigt gällande. Det är icke nog att blodiga offer, äfven människooffer, hembäras Oden; han själf, som drack af kunskapens brunn och i tidernas början blandade

blod med Loke, måste offra sig åt sig själf. Närmast afsåg väl denna Odens själfoffring runornas finnande, men kunskapens yttersta mål var ju att råda bot på det onda och att anden skulle renas från syndens smitta. I denna myth ligger en aning om Messias-idéen, och några forskare hafva därför menat, att berättelsen om Odens offring uppkommit genom inflytandet af kristna åsigter. Detta är dock föga troligt, ty äfven hedna folken söka i sin nöd efter en försonare. Så innebär t. ex. den grekiska mythen om Herakles en försoningstanke. Och ännu mindre oväntadt bör det vara, att i den nordiska gudatron, som är så bestämdt medveten om sin egen otillräcklighet, finna en dylik tanke. Ja, hvad mera är: Oden vet att hans själfoffring på Yggdraselsasken icke är tillfyllestgörande; han vet att ingen verklig försoning står att vinna, förr än han och de öfrige gudarne imottagit sitt blodsdop på Vigridsslätten. Ragnarök är den nödvändiga följden af den syndaskuld, som åser och människor ådragit sig; men nordbon visste ock, att efter denna verldens undergång kommer" en annan gud, än mäktigare, som man icke vågar nämna; då kommer den mäktige till herradömet, den kraftige ofvan ifrån, som råder för alt; han stillar all strid och all tvist, han sätter heliga och oryggliga domar".

Denna hoppets ljusstråle från den nya himmel och nya jord, som skall uppstå efter Ragnarök, gjorde

att nordbon vågade se olyckan i ansigtet utan att förtvifla. Han tog icke, såsom greken, lifvet företrädesvis från den ästhetiska sidan, skjutande i bakgrunden betraktelsen öfver förgängelsen och förderfvet. Nordiska mythologien sysselsätter sig helst med spörsmål af ethisk art och skjuter icke de allvarligaste frågorna ifrån sig. Men nordbon försjunker icke därför i likgiltighet. Han vet väl, att den strid, som föres mellan åser, vaner, alfver, människor å ena sidan, samt jättar, troll och alla andra onda varelser å den andra, slutar med de stridandes ömsesidiga undergång, men han inser äfvenledes, att man endast för detta pris kan återköpa den förlorade guldåldern, den nya verlden efter Ragnarök. Nordbon inser ock, att en feg overksamhet gent imot de onda makterna skulle icke allenast omöjliggöra tillkomsten af en fridens och sällhetens boning på andra sidan Ragnarök, utan äfven i högsta grad påskynda den nu varande verldens slut. Därför inlåter han sig i en oaflåtlig kamp, därför är hjältelifvet ett uttryck af den ädlaste sträfvan, ty hjälten är i gudarnes tjänst.

Såsom Oden uppväcker alla det högre lifvets ytringar, så är det äfven han, som framkallar det glada hjältelifvet; kriget är hans verk. Mythen omtalar den första striden i verlden såsom föranledd af guldtörst och girighet. Kvinnan Guldveg är den mythiska bilden på guldet, och Valan säger, att det

första dråp hon minnes i verlden är det, då de genomborrade Guldveg med spjut och brände henne i den höges sal; tre gånger brände de den tre gånger borna, dock hon än lefver. Då gingo alla makter till sina domstolar och de höghelige gudarne rådslogo, om åserne skulle lida skadan eller om alle gudarne skulle mottaga försoningsböter. — Oden visste dock hvad som måste ske, han vet att strid efter detta är oundviklig. Då slungar han sitt spjut ut ibland folket och det var det första folkvig i verlden. Det blef dädanefter en sed att före drabbningens början kasta ett spjut öfver den fiendtliga hären och uttala en formel, hvarigenom fienden invigdes såsom ett offer åt Oden. Enligt Hervararsagan öfverlemnade konung Gissur den fiendtliga Hunahären åt undergången med följande ord: "förskräckt är eder konung, feg (d. v. s. hemfallen åt en snar död) eder anförare; eder stridsfana vacklar; vredgad är Oden på eder; låte Oden nu mitt spjut slungas med den påföljd, som jag förutsagt". Berättelsen om striden mellan Styrbjörn och Sveakonungen Erik omtalar, att den sistnämnde före striden gått in i Odens tempel och lofvat guden att tillhöra honom efter tio år, om han förlänade honom seger. Kort därefter kom dit en stor man med en sid hatt och gaf honom en rörstaf i handen samt befalde honom att kasta stafven öfver Styrbjörns här med dessa orden: "Oden eger eder alle!" — Så gjorde Erik och vann seger.

Icke guldtörsten allena, utan äfven praktlystnad, äregirighet och kvinnokärlek äro orsaker till krig. Många forntida berättelser söka stridens upphof i de mänskliga lidelserna; men ofta gifva sagorna Oden skulden för all strid, all olycka. Likasom Oden, om han vill, kan dämpa hat, så är det å andra sidan äfven han, som ensam vållar alt ondt och som sprider tvisterunor mellan anförvandter. Det är nämligen icke endast nu för tiden, som människan har benägenhet att på andra kasta skulden för sina olyckor. I forntiden med hennes fatalistiska åsigter fingo gudarne bära skulden för brottet.

Oden har både uppväckt hjältelifvet och fortfar äfven att främja och underhålla det. Detta var i den krigiske nordbons ögon Odens vigtigaste förrättning. Han är framför alt en strids- och segergud. Han undervisar sine skyddslingar i krigets konst, han lär dem nya sätt att uppställa hären i fylking eller att ordna skeppen i sjöslag. Han förlänar åt gynnade hjältar svärd, hjälm och brynja samt är själf närvarande i striden. Han gifver ofta seger, men ofta kallar han (någon gång för tidigt efter mänskligt sätt att se) den kämpande hjälten till sig i Valhall. Oden är ofta nyckfull och oberäknelig med hänsyn på förlänandet af seger eller död. Han får därför af Loke uppbära den förebråelsen att icke hafva med rätt och billighet fält kampens utslag, utan gifvit segern till

dem som ej förtjänat honom. I den herrliga sången, som Gunhild konungamoder lät dikta för att fira minnet af sin fallne make Erik Blodyx, tillfrågas Oden hvarför han beröfvade Erik, som var så tapper, segern och kallade honom till Valhall, hvarpå Oden svarar: "därför att ovisst är att veta; den grå ulfven stirrar mot gudarnes krets". Så är det ock. Det är hos honom en ständig ängslan att han icke skall få samla enhärjar nog, och denna oro drifver honom att ofta nyckfullt afklippa lifstråden för en hjälte, som ännu skulle kunnat utföra många bragdrika dåd.

Oden är således icke blott lifvets herre, utan han är äfven den som sänder döden. Det finnes åtskilliga antydningar därom, att Oden i en aflägsnare forntid uppfattats äfven i allmänhet såsom en dödens gud, en underjordens konung, men fornskrifterna framställa honom vanligen såsom herskare i Valhall. Dit församlas de ädle och utkorade hjältar, hvilka Oden bjudit hem till sig. De kallas enhärjar eller ock Odens önskesöner (adoptivsöner); Oden är deras fader och kallas därför Valfader. De fallne hjältarne ledsagas till Valhall af Odens trogna tjänarinnor, valkyrjorna, kjusande sköldmör, ridande på sine hästar i luften högt öfver slagtningens tummel och enligt sin herres bud gifvande krigaren antingen seger eller död. Hjältelifvet var för nordbon det ideala lifvet, och den ideala kvinnan, valkyrjan, var lika nödvändigt en deltagarinna i detta

lif som den jordiska kvinnan i lifvet här nere. Därför kredensas bägaren i Valhall af valkyrjan, när enhärjarne hvarje dag rida hem från striden för att fira sitt muntra dryckesgille. Herrligt är lifvet i Valhall, herrlig skildringen af himlaboningen. I Grimnesmålen, där de olika gudahemmen uppräknas, heter det (str. 8):

"Gladshem är den femte (boningen),
där den guldbjärta
Valhall vidt sorlar.
Där väljer Oden
hvarje dag
vapendöda valen.

Ödkänd är Valhall
för den till Oden kommer
att hans salar se;
Spjutskaft äro sparrar,
med sköldar salen täckt
och brynjor strödda uppå bänkar.

Ödkänd är Valhall
för den till Oden kommer
att hans salar se.
En varg hänger
västan för dörren;
svävfar ock en örn där öfver".

Och boningen är så stor, att där finnas 540 dörrar och alla så breda, att 800 enhärjar gå på en gång ut genom en dörr, när de gå att strida mot ulfven. En guldglänsande lund omgifver Valhall; Valgrind heter porten, helig framför helga dörrar; gammal är den grinden och få veta huru hon är slagen i lås.

Det följer ur sakens natur, att den gud, som leder krigets vexlingar och öden, äfven har freden i sitt våld. Oden har därför utan tvifvel haft en hög politisk betydelse i forntiden. Man anropade honom vid afslutande af fred eller ingående af förbund och han vakade öfver edernas helgd. STURLASSONS historiske Oden omtalas såsom lagstiftare, och i allmänhet har

väl icke blott konungamakten utan alla rättsliga förhållanden stått under hans beskydd. Alla offentliga handlingar, som kunnat öfva inflytande på statens och folkets öden, hafva varit stälda under Odens särskilda hägn och han skiljer sig äfven härigenom från de öfrige gudarne, hvilkas skyddande makt mera inskränkte sig till det enskilda lifvets område.

Om Odens utseende gjorde sig folktron följande föreställning: då han vandrar omkring på jorden, visar han sig oftast i gestalten af en gammal man med grått skägg, klädd i en blå mantel, enögd, men med en bred och sid hatt. Svenska folksagor skildra ännu Oden såsom en gammal, flintskallig man, klädd i en vid kåpa. Mera majestätisk är han dock, när han uppträder i sin himmelska glans. Korparne Hugen och Minnet sitta på hans skuldror, två hundar hvila vid hans fötter. När han far till strid, då rider han på den åttafotade gångaren Slepne och är klädd i guldhjälm och fager brynja; om armen har han den gyldene ringen Dröpne och i handen spjutet Gungne. Så rustad drager han vid Ragnarök ut på Vigridsslätten i spetsen för gudarne. Han strider med Fenresulfven, men uppslukas af honom. Ljusets gud dödas af mörkrets furste. Då får Frigg sin andra sorg; hennes första var Balders död. Sol och stjärnor slockna, jorden sjunker i hafvet och himlen står i lågor. Den nuvarande verldsperioden har nått sitt slut.

Men, ehuru nordbon insåg förgängligheten af Odens makt och väsende, hade han dock alt skäl att troget tjäna och dyrka denne sin högste välgörare. Ty med rätta är sagdt [1]), att alt hvad nordbon önskade: ”mod i bröstet och kraft i armen, kvinnans trogna kärlek, visa råd på talarens läppar, tonerna i skaldens harpa och sången i hans bröst, markens rika gröda, medvind på hafvet, och efter döden ett lycksaligt lif i den strålande Valhall” — korteligen alt, hvaraf han var i behof, var en skänk af Oden. Spörjer någon nu, om Odens välde för evigt går under i den sista striden eller om han uppstår ur förgängelsen för att lefva i den nya himlen, så kan denna fråga ej med bestämdhet besvaras, enär fornsångerne lemna stöd åt både den ena och den andra uppfattningen, ehuruväl de äro ense därom att åtminstone några medlemmar af den gamla gudaätten öfverlefva Ragnarök. Under sådana förhållanden måste vi nöja oss med den gamla valans afböjande svar på en liknande fråga, att ”få skåda längre än till Odens möte med Ulfven”.

1) Af M. HAMMERICH, Ragnaröksmythen, sid. 10 (Köpenhamn 1836).

II. LOKE.

Den yngre Eddan uppräknar någonstädes de fornnordiske gudarne och slutar förteckningen med dessa ord: "ännu är en räknad bland åserne, hvilken några kalla gudarnes baktalare, upphofvet till all falskhet, alle gudars och människors vanära. Han är kallad L o k e eller L o f t, jätten Farbötes son, hans moder är Löfö eller Nål, hans bröder äro Bylest och Helblinde. Loke är frid (skön) och fager till utseendet, men ond i skaplynnet och mycket ostadig. Han var framför andra i besittning af den visdom, som kallas slughet och af konsten att bruka list i all ting; han bragte åserne ständigt i fullt trångmål, men hjälpte dem ofta därutur genom sin fintlighet". På ett annat ställe i samma bok säges, att Loke bör benämnas "Farbötes och Löfös son, Bylests och Helblindes broder, Fenresulfvens, Midgårdsormens, Hels, Nares och Ales fader, Odens och åsernes frände, sällskapare och stallbroder, Gerröds besökare och kisteprydnad; jättarnes, bockens, Brisingakedjans och Idunsäplenas tjuf, Slepnes mor, Sigyns make, gudarnes fiende, Sifs hårförstörare, olyckssmeden, den sluge åsen, gudarnes förtalare

och besvikare, Balders rådbane, den bundne åsen, Hemdalls och Skades motståndare" [1]).

Det är en mörk skildring den gamla mythurkunden lemnar på en guddom, som, om han än är af jätteslägt, likväl är upptagen i åsernes samfund och med dem fullkomligt införlifvad. Öfver alt i de fornnordiska skrifterna skildras han såsom upphofvet och ursprunget till alt ondt; han bildar därigenom en skär motsats till de öfriga i det godas tjänst verkande gudamakterna. Men han erbjuder af samma anledning ett stort interesse för betraktelsen af den nordiska verldsåskådningens och gudalärans utveckling. Liksom Oden är medelpunkten för alla sträfvanden, som åsyfta det godas seger och en varaktig sällhet, så har Loke blifvit de onda makternas listigaste och skickligaste anförare, så mycket mera farlig, som han ej i början framträder såsom en afgjord fiende till gudakretsen, utan kommit dit in, medan han ännu var det godas befrämjare. Loke har nämligen icke från början varit ond. Ännu i Eddan är ett och annat drag af honom bevaradt, som visar att han i arladagar varit en människoslägtets välgörare och att det onda hos honom endast småningom utvecklats. Slutligen tager detta alldeles öfverhand och förkväfver alt det ursprungligen goda i gudens verksamhet, så att han framstår såsom det ondas förkroppsligade bild. Därigenom att

[1]) Jfr Gylfaginning, kap. 33, och Skaldskaparmål, kap. 16.

Loke kommit att stå i ett motsatsförhållande till de öfrige gudarne, är hans historia mera innehållsrik och lemnar äfvenledes ett synnerligen bevisande exempel på den ofta omtalade och inom mythologien vanliga öfvergången från det kosmiska området in på det ethiska. Lokes ethiska betydelse har blifvit så djupt ingripande i gudalifvet, att hon slutligen nästan undandolt den fysiska grundval, hvarpå Lokemythen hvilar.

Det är naturens öfverväldigande intryck på den ungdomliga folkfantasien, som förorsakar mythbildernas uppkomst. Däraf följer att de guddomligheter, som äro personificationer af de väldigaste och verksammaste naturmakterna, också äro de äldsta. Sannolikt, eller åtminstone möjligtvis, har den äldsta naturbetraktelsen ursprungligen hänfört alla i lifvet mötande företeelser till en enda guddomlighet, fattad såsom representant för lifvet i allmänhet. Både i nordiska fornspråket och mythologien finnas antydningar, som låta monotheismen framskymta bakom det sedermera öfverhand tagande mångguderiet. Man fick likväl blicken tidigt öppnad för naturföreteelsernas inbördes olikhet och fann däraf anledning att fördela herraväldet öfver den alt omfattande naturen mellan ett till en början ringa men sedan ständigt växande antal af gudar, som sålunda fingo herska hvar öfver sitt begränsade område. Med en inre nödvändighet drifves all hedendom till polytheism, och i vår samt andra

med oss beslägtade folkslags mythologi upplöser sig den ursprungligen ena, allherskande gudamakten vanligen i ett tretal eller ett tolftal af likstälde gudar. En särskild anledning till tretalet får väl sökas däruti, att de tre elementen, luften, vattnet och elden närmast gjorde anspråk på att representeras af särskilde gudar. Att det fjärde grundämnet, jorden, aldrig förekommer i dessa trilogier, beror återigen därpå att hon fattas såsom den andra polen i tillvarelsens motsats. Hon är den gemensamma grunden, hvarpå de tre öfriga elementen herska och utöfva sin verksamhet; hon tänkes därför såsom den stora verldsmodern, såsom den kvinliga guddomligheten, hvilken är förmäld med den trefaldigt verkande manliga gudamakten [1]).

Innan vi nämna de trilogier, af hvilka Loke är en medlem, torde det vara lämpligt att angifva betydelsen af hans namn. Men liksom guden till sitt väsende och verksamhet i naturens och andens riken är tvetydig, så hafva ock uttolkarne ansett själfva namnet innebära en tvetydighet. Enligt någras uppfattning är Loke = Loge, eldslåge [2]); enligt andre är Loke = lockaren, frestaren, förföraren; andre återigen sammanställa namnet med det gamla verbet *luka*, stänga igen, tillsluta (jfr äfven subst. *lock* m. fl. ord).

---

[1]) Jfr SIMROCK. Deutsche Mythologie, s. 172 (Bonn 1864).

[2]) Gudens namn bör uttalas *Låke*.

Såsom skäl för den första tolkningen har man åberopat, att Loke ovedersägligen är eldens gud. Den andra uttydningen angifver onekligen ett hufvuddrag i Lokes skaplynne, ty han är frestelsen i hennes mest förföriska gestalt. Den sist anförda förklaringen af gudens namn betraktar honom såsom ett fiendtligt och förderfligt väsende, i hvars våld all tings undergång, all verldens ände är lagd. Man måste medgifva, att alla tre de gifna förklaringarna låta väl förena sig med olika sidor af gudens verksamhet, men den första synes oss vara den mest antagliga både af språkliga skäl och därför att Loke därmed angifves såsom herskare öfver ett naturelement. Vi hafva nämligen all anledning att anse denna function vara guden ursprungligen tillhörande. Att inom nordiska gudakretsen förekommer en annan eldsherskare under namnet Loge, bör icke vara ett skäl att för ordet Loke söka en annan urbetydelse, utan snarare tvärt om. Vi skola nämligen finna, att Loge och Loke ursprungligen varit samma väsende, men att folkuppfattningen sedermera därutaf skapat två personifcationer af eldens makt, och det blef sålunda nödvändigt att för deras särskiljande införa en liten olikhet i deras namn; med en förändring i uppfattningen af gudens väsende var äfven en förändring i själfva namnet betingad [1]) och man träffar sålunda i mytherna

[1]) Jfr Grimm, Deutsche Mythologie, s. 221 (Göttingen 1854).

två former af egentligen samma ord, bägge betecknande eldens guddom.

Vi hafva vid ett föregående tillfälle anmärkt, att jätteslägtet kan på visst sätt anses såsom en äldre gudaätt än själfve åserne, och det bör därför icke förvåna oss, att vi finna i jättarnes krets åtskilliga förebilder till de senare framträdande åsagudarne och att till och med några jätteborna väsenden, såväl manliga som kvinliga, blifvit upptagna i gudakretsen och där erhållit full infödingsrätt. Vi böra ock erinra oss att inom det gudarike, där Oden styrde, var regeringsmakten icke uteslutande fördelad mellan de egentlige åserne, utan äfven mellan vaner, alfver, och jätteväsenden, som kommit i ett vänskapligt förhållande till gudarne. Hvad Loke beträffar, veta vi redan af det nämnda, att man ansåg honom både på fädernet och mödernet vara af jätteslägt och af ett annat ursprung än Oden, oaktadt antydningar i en motsatt riktning ej heller saknas, hvilka låta honom uppfattas såsom genom broderskapets band med Oden förenad. Att man redan inom jättarnes verld skall finna en motsvarighet till Loke eller, rättare sagdt, söka hans ursprung där, kan man nästan på förhand inse, dess heldre som elden är en af de väldigaste naturmakterna. Lika lätt förklarligt är det, att man af eldens gud, herskaren öfver det å ena sidan så välgörande, å andra sidan så förderfliga och för-

störande elementet, har under mythernas utveckling bildat sig en olika uppfattning beträffande hans härkomst, så att han såsom en nyttig och välgörande gud tänkes såsom Odens broder, d. v. s. såsom en verklig åsagud, men att man sedermera, då hans fysiskt förstörande och ethiskt onda natur företrädesvis var föremål för betraktelse, ifrigt fasthållit hans jättehärkomst för att härigenom kunna både skarpare framhålla honom såsom en motsats till de öfrige gudarne och hafva en förklaringsgrund till Lokenaturens ständiga tillväxt i det onda.

Bland jättarne omtalas ett urgammalt, demoniskt väsende med namnet Fornjot. Detta namn[1]) synes icke antyda något bestämdare begrepp än det af uråldrig tillvaro. Fornjot hade tre söner Kåre, Öge och Loge, hvilke på det sättet sins imellan fördelat herradömet öfver verlden, att Kåre är vindens eller luftens, Öge hafvets och Loge eldens gud. Identiteten af Loge och Loke tyckes häntyda på att Fornjot egentligen är samma väsende som Farböte. Såsom Farbötes son har Loke två bröder Bylest och Helblinde. Detta sista namnet förekommer ock bland Odens många benämningar. Vi erinra oss äfven, att man i mytherna ofta påträffar treenighetsgruppen Oden, Höne och Loke; de uppträda gemensamt vid

[1]) Enligt en annan åsigt bör namnet skrifvas *For-njot* (förnjutaren).

människans skapelse och vandra ofta till samman omkring på jorden. Det är således all sannolikhet för att Höne och Bylest sammanfalla likasom Oden och Helblinde, och att sålunda trilogien Helblinde, Bylest, Loke, alldeles svarar imot Oden, Höne, Loke. Det torde ej heller vara alt för vågadt att antaga de sist nämnda tregruppernas öfverensstämmelse äfven med trilogien Kåre, Öge och Loge, så att Oden-Kåre är luftens gud, Höne hafvets i motsvarighet mot Öge, och Loke-Loge eldens gud. En ytterligare motsvarighet erbjuder gruppen Oden, Vilje, Ve, men här antyda redan namnen, att vi äro inne på det ethiska området och att sålunda denna sist nämnda triad är af ett senare ursprung. Men så vidt man är berättigad att antaga namnet Ve motsvara Loke, finna vi här att guden äfven på det andliga området varit en god makt, ty Ve betyder heliggöraren eller den som skyddar tempelfriden. — Att andra gudaläror erbjuda likartade analogier, behöfver knapt nämnas; vi erinra i detta afseende blott om den grekiska gruppen Zeus-Poseidon-Hefaistos.

Namnet på Lokes fader Farböte betyder båtdrifvaren, roddaren. Möjligen är denne identisk icke allenast med Fornjot, såsom vi ofvan antydt, utan äfven med jätten Berggelme, som räddade sig i en båt undan den stora öfversvämningen efter Ymes död. Lokes moder kallades Löfö eller Nål. Det förra

namnet betyder helt enkelt den löfskogsklädda ön. Det senares särskilda betydelse är dunkel, men af ett ställe i den yngre Eddan finner man att nålar omtalas såsom tillhörande ett fartygs utrustning. Uhland anser namnen Farböte och Löfö innebära, att en roddare må tänkas i aftonens skymning närma sig en tätt bevuxen ö, och att i denna handling skulle tingens återvändande i den urgamla natten, själfva gudaskymningen, Lokes kommande verk, vara förebildadt. Skepp och sjöfart lemna äfven annars, säger Uhland, åt den nordiska mythen bilder på rörelsen och kretsloppet i verldens lif, och Loke själf omtalas såsom styrande ett skepp vid Ragnarök, på hvilket alla afgrundsfoster äro församlade. — Om vi haft rätt i vårt ofvan gjorda antagande, att Ve och Loke äro samma väsende, så skulle däraf följa, att äfven Farböte eller Berggelme vore blott ett annat namn för Börr. Alla dessa olika slägtledningar för de nu uppräknade tremannagrupperna hafva utvecklat sig och vunnit stadga i en senare mythperiod, då ursprungligen nära befryndade makter genom den alt mera concreta och individualiserade gestalt de erhållit, hvarigenom ock den inbördes olikheten dem imellan blifvit alt större, af folktron uppfattats såsom redan genom sin härkomst skilda personligheter. En jämförelse mellan dessa trilogier måste dock leda till den åsigt, att den ena blott är en fortbildning af den andra, och att,

oaktadt all olikhet i namn, de låta återföra sig till samma ursprung. Det antagandet att Loke såsom Odens broder med rätta tillhör åsernes krets bekräftas visserligen icke af någon bestämd utsaga i Eddan, men denna har dock ett dunkelt minne däraf, då hon säger, att Oden och Loke i tidens början blandat blod med hvarandra, d. v. s. ingått fostbrödralag. Detta är tydligen en efterklang af deras verkliga brödraskap, och vi kunna icke i likhet med en aktningsvärd mythtolkare [1]) i fostbrödralaget finna ett bevis för att Lokeväsendet äfven i sin första början stått i en oförsonlig motsats till Oden och de öfrige åserne, utan snarare tvärt om. Hade Loke från början varit ond, är det ju oförklarligt att Oden hade velat blanda blod med honom, och fattar man honom icke såsom en fallen ängel, hvilken efter hand blef sin bätre natur otrogen, så kan man icke nöjaktigt förklara hvarken hans kosmiska betydelse ej heller det stora inflytande han utöfvat på den andliga verldsutvecklingen. Hade han liksom jättarne och bergresarne aldrig varit annat än ond, så hade han säkerligen ej så lätt kunnat insmyga sig i gudarnes förbund, ej förorsaka Balders död och orena de öfrige åserne med syndens smitta. Gudarne hade då förblifvit sedligt rena makter, som slutligen skulle lyckats att besegra de onda. Nu då Loke känner äfven det

[1]) THAASEN i Nord. Univ. tidskr., 1 årg., 3 häft., 108 sid.

godas natur, vet han ock från hvilken sida oskuldslifvet i Åsgård skall angripas för att bringas på fall, och han blifver därigenom det godas farligaste fiende.

Det är klart att mythologien, som icke rör sig med strängt vetenskapliga bestämningar, icke heller skarpt afsöndrar det ena naturområdet från det andra, ehuru hon med uppställandet af en gudatrilogi antyder en sådan begränsning. Hon bevarar alt jämnt så vida minnet af gudamaktens ursprungliga enhet, som hon oaktadt nyss nämnda tredelning dock äfven kan uppfatta elementen såsom ett gemensamt, och således kan hvarje gud i en trilogi företrädesvis sägas herska öfver e t t element, men är därför icke fullkomligt utesluten från alt herravälde öfver de andra. I synnerhet brukar den främste i en trilogi bevara mycket af den ena och ursprungliga gudamaktens verldsvälde. Hos den grekiska gruppen Zeus, Poseidon, Hefaistos, har isynnerhet Zeus en mera universel betydelse. I de nordiska trilogierna Oden, Höne, Loke eller Oden, Vilje, Ve o. s. v. har Oden företrädesvis bevarat egenskapen af den allomfattande guden, och ehuru han är en luftens och himmelens gud, så herskar han dock äfven öfver vattnet och elden samt utvecklar sig sedan äfven på det andliga området till en universalgud. Om än i mindre grad än Oden, har dock äfven Loke bevarat spor af sin allsidighet, ty vi finna honom mäktig öfver både vatten och luft; fastän han företrädesvis är en eldsguddomlighet.

Elden har i forntiden såväl som hos oss uppfattats såsom ett dels välgörande dels förhärjande element, men de äldsta mytherna tyckas hafva i främsta rummet framhållit hans lifgifvande och befruktande kraft. I grekiska, egyptiska, indiska gudaläror finner man eldens gud prisad såsom alt välstånds upphof, såsom fruktbarhetens och rikedomens spridare. Det är klart att här i den kalla norden eldens och värmens gud måste anses synnerligen välsignelsebringande, ty utan hans hjälp och oaflåtliga kamp mot frostjättarne skulle alt lif snart stelna i en evig köld. Vi hafva likväl i de nordiska urkunderna jämförelsevis få ställen, där Loke framstår blott och bart som eldens herre, ty han representerar oftast det onda i alla riktningar. Hans makt öfver elementet är dock otvifvelaktig. I den Eddasång, som bär till titel Lokasenna eller Öges gille, uppträder han, såsom bekant är, smädande och skymfande alla de församlade gudarne och gudinnorna, Öges gäster, men blir slutligen utdrifven af Thor. Han viker för denne, men vid sin bortgång visar han sin makt öfver elden i dessa ord:

"Öl du gjorde, Öge!
men du aldrig monde
mera gille göra;
all din egendom,
som här inne är,
leke eldens låge öfver!"

Vid Thors bekanta resa till Utgård, är Loke hans följeslage och täflar där just med Loge (eldslågen;) äfven detta är en tydlig erinran om gudens eldsnatur.

Såsom eldsgud angifves han ock säkerligen genom namnet Lodur, som han bär i den vid människans skapelse verksamma trilogien Oden, Höne och Lodur. Detta namn är tydligen beslägtadt med tyska ordet *lodern,* fladdra, flamma. Människans sinliga natur härrör enligt mythen från eldens gud; hon erhåller af honom blodet, rösten och god ansigtsfärg. I en märkvärdig öfverensstämmelse härmed stå senare medeltidsföreställningar, enligt hvilka elden är grundämnet för det röda, varma blodet. För öfrigt böra vi anmärka, att Lodur eller Loke uppträder vid människans skapelse såsom en lika kärleksfull gud som Oden och Höne, och att hans gåfva, den sinliga naturen, icke är i sig ond, men kan blifva det, om människan gör samma affall som Loke eller om hon låter sinligheten råda öfver förnuftet.

Elden är det renande elementet. Först sedan den luttrande elden förtärt den gamla syndbesmittade himlen och jorden, kan en ny boning för ett skuldfritt guda- och människoslägte uppkomma. Denna eldens egenskap nödgar till det antagandet, att Loke ursprungligen varit en sedligt ren natur, om han än i senare urkunder skildras såsom en utsväfvande och okysk guddomlighet. Äfven i våra folkseder finnas många bruk bevarade, som häntyda på elden såsom en skär och helig makt. Från Finveden omtalas af författaren till "Wärend och Wirdarne", att man brukat

skära nyfödda barn med eld, hvarvid så tillgått, "att man lagt barnet naket på ugnshällen imellan tvenne eldar, af hvilka den ena blifvit upptänd innantill i ugnen och den andra utantill i ugnsmunnen" [1]). Detta skulle enligt folktron skydda barnet mot bortbytning och all annan förgärning af onda makter. Och ytterligare många andra ännu iakttagna bruk antyda den gamla föreställningen om elden såsom ett heligt reningsmedel. Sålunda iakttages det ännu på många ställen, att elden ej får slockna på spishällen så länge ett nyfödt barn är odöpt, på det att barnet ej må kunna bortbytas af trollen. Har en trollpacka besökt ett hus, bör man kasta ett brinnande eldkol efter henne när hon går ut. På samma sätt bör en eldglöd kastas efter likfärder, att de döde ej må gå igen. Alt slags förgärning afvändes genom elden. När våldsamma farsoter hotat människor eller kreatur, eller annan allmän nöd varit å färde, har man brukat att såsom skyddsmedel bära öfver landet helig eld, s. k. gnid-eld eller löp-eld, hvilken skulle åstadkommas genom att häftigt gnida en torr ekpinne motsols (från höger till venster) imot något tort trä, tils det fattar eld [2]). Denna elden skulle, åtminstone i äldre tider, bäras omkring af kyske, oskyldige gossar eller

---

[1]) Se G. O. Hyltén-Cavallius, Wärend och Wirdarne, II, 433. (Stockh. 1868).

[2]) Jfr Hyltén-Cavallius, anf. st., I, 191 ff.

jungfrur, ty liksom eldsguden herskar öfver det renaste elementet, så fordrar han ock kyskhet och renhet af sine tjänare. Vi finna detta bekräftadt äfven af andra folkslags culter och behöfva i detta hänseendet blott erinra om tempeltjänsten hos den romerska Vesta. — Här bör äfven ihogkommas den i de isländska sagorna ofta omtalade och af landnamsmännen (Islands förste bebyggare) alltid iakttagna plägseden att med eld helga det landområde, som man ämnade taga i besittning. Man brukade därvid ofta gå så till väga, att man inneslöt hela jordstycket med brinnande bål på sådant afstånd, att elden från det ena syntes till det andra. Detta bruk öfverensstämmer med allmogens i en långt senare tid iakttagna plägsed att på skärdagarne tända eldar på kullarne omkring hela bygden. Genom elden bortjagades ovättar eller mot människan ovänliga makter och landet ställdes under den välgörande gudamaktens, ursprungligen Lokes, skyddande omvårdnad. — En liknande berättelse hafva vi i Guta-saga om Thors bekante följeslage Thjälfve eller, som han där kallas, Thjälfvar. Om honom säges det: "Gotland upptäcktes först af en man, som het Thjälfvar. Då var Gotland så oljust, att det om dagarne sjönk och om nätterna var uppe; men den mannen förde först eld på landet och sedan sjönk det aldrig" [1]. I en mängd myther

[1]) Jfr Guta-saga, kap. 1 (SCHLYTERS uppl.).

är Loke Thors följesbroder, i andra är det Thjälfve; stundom åtföljes Thor af dem bägge. Det torde ej vara ett alt för vågadt antagande att Thjälfve ursprungligen sammanfaller med Loke, och att vi således i Gotlandssagan hafva ett ytterligare bevis på Lokes renande och välgörande makt. Han lemnar Thor ett troget bistånd i att bana väg för den mänskliga odlingen. Vi böra här äfven anföra den i Thorsten Vikingssons saga förekommande berättelsen om kung Loge (d. v. s. guden Loke), som herskade öfver nordligaste delen i Norge. Hans gemål het Glöd och han hade med henne döttrarne Esa och Emörja (aska och eldmörja), hvilka tvenne jarlar bortförde till främmande öar, där de införde det bofasta hemmets ordning. Här visar sig Loke såsom vårdare af den husliga härdens eld, såsom grundläggare af hemmet, det oundgängliga vilkoret för ett ordnadt samhällslif. — Därigenom att Loke skyddar hem och härd, är han äfven äktenskapets gud. Åtskilliga forntida sedvänjor vid bröllop, vid barns födelse och flere tillfällen äro att hänföra till eldsgudens dyrkan. Både brudfacklan och det brinnande ljuset vid den nyföddes hufvud äro i själfva verket att hänföra till en forntida eldsdyrkan och äro ett offer för fruktsamhet i äktenskapet.

Att Loke, eldens och värmens gud, varit uppfattad såsom fruktsamhetens och alstringskraftens

guddomlighet, är tydligt äfven af andra ytranden i fornsångerne. Sålunda heter det om Loke i Ögesgillet, att han i åtta vintrar varit under jorden dels i skepnad af en mjölkande ko, dels som kvinna, och att han där födt barn. En annan myth säger honom vara moder till Odens häst Slepne. Alt detta häntyder otvifvelaktigt därpå att han har uppfattats såsom en fruktbarhetens gud, ehuru denna könvexling förebrås honom med ett bittert hån i den nyss anförda Eddasången. Dessa åtta vintrar har man riktigt förstått såsom nordens åtta vintermånader, under hvilka tillika med värmen naturens alstringskraft har flyktat under jorden. — Samma sida af gudens verksamhet belyses äfven af den herskaremakt, som han utöfvar mot dvärgarne, ty äfven desse äro representanter för naturens alstrande krafter. Åsernes förnämsta skatter hade genom Lokes fintlighet och inflytande hos dvärgarne blifvit anskaffade. Sifs gyllene hår, spjutet Gungne, skeppet Skidbladne, galten Gyllenborste, guldringen Dröpne och slutligen det bästa af alt, Thors hammar Mjölne, det bästa värnet mot rimthursarne — alt detta har Lokes makt öfver dvärgarne framkallat. Vi fästa oss nu icke vid att han genom stölden af Sifs naturliga hår hade blifvit tvungen att skaffa henne en ersättning för den lidna förlusten, eller att han genom sina lister sökte förringa värdet och brukbarheten af de tre sist uppräknade dyr-

griparne, utan endast vid det nära förhållande, i hvilket han här synbarligen framträder till dvärgamakten. Flere mythologer anse ock Loke identisk med den i Valo-sången omnämnde dvärgarnes stamfader, Lofar; andre åter identifiera honom med de konstrike smedernes fader Ivalde, den i det inre herskande, underjordiska skaparemakten, och Loke är då icke allenast en eldens, värmens, fruktsamhetens gud, utan han är äfven särskildt en smed-gud, alldeles på samma sätt som hans berömda motsvarigheter, den grekiske Hefaistos och den finske Ilmarinen.

Den tyske mythologen WEINHOLD synes mig med rätta framhålla Lokes makt öfver vatten och luft, ehuru han företrädesvis är eldens gud. Ty Loke tenderar liksom Oden efter universalitet, och under sin utveckling uppnår han ock en viss allsidighet i sitt väsende, om än i alldeles motsatt riktning mot Oden. För öfrigt böra vi ihogkomma, att de äldste elementargudarne, medlemmarne af de ofvan omtalade trilogierna, stå så nära den ursprungliga och odelade gudamakten, att, äfven sedan de skiftat naturen sins imellan, de dock icke uppgifvit alla anspråk på makt också inom hvarandras områden. Hvad Höne beträffar, så har han nästan blifvit bortglömd af mythologien. Oden och Loke, de bägge polerna inom trilogien, hafva därimot erhållit en mera själfständig utveckling och framstå slutligen hvar för sig

såsom medelpunkten för de motsatta sträfvanden, som alltid skola sönderslita ändlighetens verld.

Att Loke är en vattengud eller åtminstone såsom eldens och värmens gud äfven herskar i vattnet, synes otvetydigt framgå däraf att han är fader till Fenresulfven och Midgårdsormen. Den förstnämndes betydelse är visserligen omtvistad. SIMROCK menar [1], att Fenresulfven icke bör uppfattas såsom det dunkla hafsdjupets ande, ej heller såsom den underjordiska elden, utan helt enkelt betecknar förderfvet i verlden och den slutliga tillintetgörelsen. Härvid bör dock anmärkas, att namnet Fenre helt visst står i etymologisk förbindelse med ordet *fen* (träsk, sjö), och att ulfven sålunda egentligen är ett sjö-odjur. WEINHOLDS uttydning [2] af Fenre såsom det dunkla hafsdjupet, hvilket beröfvar ljusets makt antingen en del af hennes kraft (hvarpå sagan om Ty och Fenresulfven syftar), eller ock helt och hållet tillintetgör henne (Odens uppslukande af ulfven), synes därför vara ganska väl grundad. I afseende på Midgårdsormens betydelse torde väl alle vara ense, att därmed betecknas hafvets ring, som omsluter jordens krets. Likasom Fenresulfven och Midgårdsormen beteckna vattnets skadliga

[1]) Jfr SIMROCK, Deutsche Mythol., 2 Aufl., sidd. 106 ff. (Bonn 1864).

[2]) Jfr WEINHOLD i HAUPT'S Zeitschrift für deutsches alterthum, 7 Band., sidd. 17 ff. (Leipzig 1849).

och förstörande verkningar, så måste ock en dylik herskaremakt ursprungligen ha tillhört deras fader Loke. Dock måste erkännas, att de omedelbara bevisen på Lokes makt öfver vattnet äro högst få i de mythiska urkunderna. Om en sådan makt erinrar dock Lokes förvandling till en lax, då han efter Balders död gömmer sig i vattnet för de förföljande gudarne. Ännu mera påminnes man därom i ett genom muntlig öfverlemning ända till våra dagar på Färöarna bevaradt fornkväde om Oden, Höne och Loke [1]). Af

---

[1]) Detta Färökväde berättar: Jätten och bonden spelade ett spel, jätten vann och bonden tappade. Jätten fordrar till pris bondens son, såvida icke bonden kan gömma pilten undan. Bonden beder då Oden gömma gossen. Oden låter ett kornfält växa upp på en natt och gömmer gossen i ett korn midt i ett ax, som står midt på en åker. Jätten kommer, fyller sitt sköte med korn; svennen blir sorgsen, då kornet gick genom jättens hand, men Oden kallar gossen till sig och förer honom hem till bonden och hans hustru. Sedan anropas Höne om beskydd. Han låter pilten vara en fjäder midt på en svans hufvud; men jätten får fatt på svanen, biter af hans hufvud och spottar ut fjädrarne. Då blef gossen rädd, men Höne kallade honom till sig och förde honom hem till hans föräldrar. Slutligen anropas Loke om hjälp. Han lofvar att frälsa gossen, men befaller bonden att vid stranden uppföra ett båthus med en vid öppning och att där fästa en stark järnstång. Loke ror ut på hafvet med gossen och gömmer honom i rommen på en flundra. Jätten kommer, han och Loke ro ut till samman och jätten råkar fånga just samma flundra. Loke ber att få den fisken, men jätten vägrar det och mönstrar noga hvart romkorn. Svennen är då i högsta nöd, men Loke räddar honom och lagar att han kommer i land; gossen springer genom sin faders båthus, jätten springer

denna berättelse framgår åtminstone Lokes välde öfver de i hafvet lefvande djuren; och detta välde begagnar han ock till människans fördel.

På Lokes herravälde öfver luften häntyder gudens icke sällan begagnade binamn Loft, äfvensom den omständigheten att han ofta uppträder i sådana djurs gestalt, som lätt och snabt kunna förflytta sig. Han förskapar sig sålunda till en häst, till en bröms, till en fluga, eller ock lånar han Fröjas fjäderham. Loke är den milda och ljumma sommarvinden, som kämpar med vinterns stormjättar om väldet i naturen; i somliga myther är han den heta, förbrännande sommartorkan. Redan här på det fysiska området framskymtar gudens dubbelnatur. I de hit hörande berättelserna är likvisst Lokes verksamhet af öfvervägande gagnelig beskaffenhet, och om han någon gång säges blifva tvingad att strida mot gudarnes fiender, eller om han genom sin list gör gudarnes seger ofullständig, torde detta vara att anse såsom tillhörande mythens senare omklädnad men icke hans fysiska kärna.

Såsom eldens, värmens, sommarvindens välgörande guddom kämpar Loke dels ensam mot de skadligaste makter, som man i norden kände, kölden,

---

efter, men fastnar i öppningen och kör järnstången in i hufvudet. Loke högg därpå jätten till döds och gick hem med pilten till bonden och hans hustru.

vintern, snöstormen; dels är han en god och fintlig följeslage åt Thor på dennes ideliga härnadstog mot samme fiender. — Mythen om byggmästaren i Åsgård och hästen Svadelfare visar oss, huru Loke öfvervinner vinterns välde. En byggmästare kom en gång till åserne och erbjöd sig att på en vinter åt dem uppföra en så fast borg, att de i alla händelser kunde vara säkre för bergresarnes och rimthursarnes öfverfall. Han fick icke hafva någon till biträde vid arbetet; men på Lokes tillstyrkan blef det dock medgifvet att han skulle få hafva sin häst Svadelfare (isföraren) till hjälp. Till lön hade byggmästaren förbehållit sig Fröja samt sol och måne, men om vid första sommardag något återstod af arbetet, skulle öfverenskommelsen vara ogiltig. Man såg imellertid att arbetet framskred med ovanlig hast och att hästen uträttade dubbelt mer än byggmästaren. Gudarne blefvo ängslige, ty när tre dagar återstodo till sommaren, hade byggmästaren endast porten igen. De erinrade sig, att Loke hade rådt till den ingångna öfverenskommelsen, och hotade honom med döden, om han ej kunde hindra arbetets fullbordan. Loke förvandlade sig då till en häst och sprang åt skogen, dit byggmästaren hade farit med Svadelfare för att hemta sten. När Svadelfare hörde Lokes gnäggande, blef han bångstyrig, slet sig lös och sprang efter. Hästarne jagade hvarandra hela natten och arbetet

blef försummadt. Byggmästaren, som i sjelfva verket var en bergrese, blef krossad af Thors hammar. Jätten och hans häst uttrycka tydligen vintern och den kalla, hvinande stormen. Den byggnad, som jätten skall uppföra till ett skyddsvärn mot bergresar och rimthursar, är det fasta, skyddande is- och snötäcket, under hvilket jorden förvaras mot sjelfva vinterfrostens skadliga verkningar. Men denna byggnad får icke fullständigt afslutas och byggnadslönen ej utbetalas, ty vore Fröja samt sol och måne för all tid borta ur Asgård, så skulle den dystra vintern evigt herska i verlden. Åserne hafva varit förblindade, förrådde af Loke och icke genomskådat faran; men då nu vinterjätten står färdig att lägga sista handen vid arbetet, inse de sin nöd, och Loke, som gaf det förderfliga rådet, måste äfven skaffa hjälp och sjelf bekämpa Svadelfare, den isiga vinterstormen. Mot denna ilar då Loke till mötes såsom den ljumma tövinden. Vinterns och sommarens vindar kämpa med hvarandra, jaga hvarandra hela natten i skogen, men när morgonen kommer, är vinterns makt tillintetgjord och genom Lokes välgörande inverkan breder sig en ny sommar ut öfver jorden [1]. — Loke är visserligen i denna berättelse till uppsåtet förrädisk; men, hotad af åserne, framträder han dock ännu såsom en i naturens lif nyttig och välgörande gudamakt.

---

[1]) Jfr WEINHOLD, anf. st. sid. 54.

Lika behjälplig i striden mot vinterjättarne framstår Loke i det berömda Thrymskvädet. Sången hörer till de herrligaste dikterna i den äldre Eddan och har mångfaldiga gånger blifvit öfversatt och efterbildad. Vi erinra oss att Thor, som vid uppvaknandet saknar sin hammar, kallar Loke till hjälp vid efterspaningen af den förlorade dyrgripen. Loke lånar Fröjas fjäderham och flyger till jättehem. Där sitter Thrym, jättarnes drotten, på en hög; han snodde guldband åt sine hundar och jämnade manen på sine hästar. Jätten erkänner att han gömt Thors hammar åtta raster under jorden och han vill ej lemna honom åter, såvida man ej bringar honom Fröja till maka. Loke skyndar till baka till Åsgård, gudarne hålla ting, budbäraren framförer jättens svar och uppmanar Fröja att hölja sig i brudlin samt följa med till Thryms boning. Loke synes icke draga i betänkande att åt jätten uppoffra Fröja, skönhetens och kärlekens gudinna, som framkallar våren både i naturens och människohjärtats rike. Efter hennes besittning tråna den dystra, vinterliga jätteverldens makter och den med dem beslägtade Loke kan eller vill icke åt åserne rädda den väna gudinnan. Då framträder Hemdall, Lokes ständige motståndare, Åsgårds trogne väktare, med förslaget att Thor skulle under Fröjas förklädnad själf fara till jätten Thrym. Loke öfvertalar Thor att gå in därpå, och emedan han här väntar ett ypperligt

tillfälle att visa sin list och sin fintlighet, erbjuder han sig i egenskap af Thors kammartärna medfölja på färden. Nyss åtminstone icke obenägen att öfverlemna Fröja till Thrym, är han nu lika villig att bistå Thor vid den farliga resan och genom Lokes fintlighet lyckas det verkligen att söfva de misstankar, som jätten redan börjat hysa, huruvida hans gäst, hvars ögon brunno som eld och som slök 1 oxe, 8 laxar och 3 åmar mjöd, verkligen kunde vara gudinnan Fröja. Slutligen befaller jätten att man skulle hemta hammarn Mjölne och lägga honom i brudens knä. Då log hugen i bröstet på Thor, när han återfann sin hammar; han drap Thrym och hela hans ätt. — Thrymskvädets mythologiska betydelse är klar. Under vintern låter åskan icke höra sig; då ligger Thor försänkt i sömn och hammarn har kommit i Thryms händer. Den plumpe vinterjätten, hvars namn angifver honom såsom äfvenledes en åskans gud, kan väl för en tid bemäktiga sig hammarn Mjölne, men han förstår ej att begagna verktyget, förstår ej att med ett välgörande åskregn rensa luften samt framkalla värme och fruktbarhet på jorden, utan han begrafver skatten, såsom jättarne bruka göra, och låter honom ligga ofruktbar. Slutligen vaknar Thor ur sin slummer, sommaren återvänder men saknar i början tillräcklig kraft att kämpa med vintern, som endast med åskslag kan dödas. Sommarguden Thor kallar

då till hjälp sin gamle bundsförvandt Loke, den värmande, lifgifvande vindens gud. Vinterjätten gör ännu ett sista försök att få Fröja, solen, i sitt våld, och hade han lyckats, skulle han visserligen icke låtit henne sprida sina värmande strålar öfver verlden utan sökt att begrafva äfven denna skatt i jordens inre. Åskan och den ljumma sommarvinden nedgöra dock vinterns välde; jorden bär åter sin gröna skrud och Fröja får fortfarande bland gudar och människor sprida lycka och lefnadslust.

Man har anmärkt att i Thrymskvädet visar Loke ännu icke något tecken till sin onda natur, emedan han icke gifvit jätten rådet att fordra Fröja såsom lösepenning för hammarn och han dess utom genom sin fintlighet afvärjer de faror, som hota att uppkomma af jättens misstänksamhet. Men man bör dock å andra sidan ihogkomma, att Loke icke heller bestämdt afråder öfverlemnandet af Fröja. Liksom i mythen om Svadelfare framstår han äfven här såsom gudarne behjälplig att tillintetgöra den förderfliga jättemakten, men han deltager i striden icke af nitälskan för det godas seger öfver det onda, utan mera för att få visa sin egen slughet. Ännu är han icke förhärdad, men han har alla förutsättningar att blifva det. Han är karakterslös och lättsinnig och i grunden gör det honom detsamma, om åserne eller jättarne segra, endast han själf får vara med i leken

och öfva sina visserligen icke oskyldiga skalkstreck. Att en sådan natur lätt kan blifva en incarnation af det onda, en djäfvul, är lätt att inse. Ännu har han dock icke frigjort sig från de förbindelser, i hvilka han står till åserne; fostbrödraskapets band med Oden är ännu icke slitet; ännu förmå gudarne att till arbete i det godas tjänst tvinga de kosmogoniska krafter, som ursprungligen äro nedlagda i Lokes natur, men man kan redan nu ana, att dessa krafter en gång skola i vild obändighet sprida död och förderf i samma mon som den ethiska sidan af Lokes väsende urartar och antager prägeln af afgjord fiendtlighet mot det godas gudamakter. — Att Loke för öfrigt i Thrymsmythen mindre af egen drift än af ett slags tvång ställer sig på åsernes sida, antydes äfven därigenom, att han icke framträder med samma höga självständighet, som enligt hans ställning i gudatrilogierna honom ursprungligen tillkommit, utan har i likhet med Romarnes Mercurius nedsjunkit till den underordnade ställningen af gudarnes sändebud och tjänare.

Äfven i några andra myther uppträder Loke såsom Thors följeslage och hjälpare, men äfven här kan man spora tvetydigheten i hans skaplynne. En gång, berättas det, hade Loke förklädd i Fröjas falkham af nyfikenhet farit till jätten Gerröds gård. Han blef där fångad och för att frälsa sitt lif, måste han

gifva Gerröd edligt löfte att skaffa Thor till jättens gård, utan att guden medförde hvarken sin hammar ej heller sitt starkhetsbälte. Det är klart att Thor icke kunde gå in på att värnlös besöka den grymme jätten och man måste då finna en annan utväg. Säkerligen på Lokes inrådan och genom hans bistånd får Thor hos den mot åserne vänligt sinnade jättinnan Grid, guden Vidars moder, låna ett starkhetsbälte, ett par järnhandskar och en staf. Utrustad med dessa skyddsvapen begifver sig Thor, åtföljd af Loke, på vandring till Gerröds gård. På vägen dit är han nära att drunkna under vadandet öfver en å, hvars öfversvämning förorsakades af jättens ena dotter. Men Thor öfvervinner svårigheten, han bryter ryggen af jättens döttrar och dödar Gerröd själf genom att mot honom slunga en glödande järnvigg, som jätten kastat åt Thor. — Med rätta har man uppfattat [1]) Gerröd såsom den brännande sommarhettans demon, hvilken förorsakar det jordens odling förstörande åskvädret och vållar fältens öfversvämning af förhärjande fjällströmmar. Thor är visserligen själf en åskans gud, men han är dock framför alt en mot människan välsinnad gudamakt, som sålunda äfvenledes söker att betvinga det skadliga, förhärjande åskväder, som leder sitt ursprung från den obändiga jättemakten. Loke tvekar icke att med ed förplikta sig till att

[1]) Jfr UHLAND, Der Mythus von Thor, s. 139 (Stuttgart 1836).

bringa Thor i bergresens våld, men en gång befriad från sitt fängsel tvekar han icke heller att bryta sin ed och ställa sig på Thors sida för att bekämpa den rasande ljungelden och bergflodens ödeläggande öfversvämningar.

Alt mer och mer tydligt framträder Loke såsom en motståndare till åsernes verksamhet. Närmast hafva vi funnit honom benägen att svika de makter, som i första hand främja det mänskliga lifvets materiela underlag och som därigenom medelbarligen tjäna äfven högre ändamål. Man stannade nämligen icke längre vid uppfattningen af elden såsom ett välgörande ting, hvilket är ett nödvändigt grundvilkor för alt lif och all fruktbarhet. Man fäste sig mera vid eldens förstörande och förhärjande verkningar och fann att detta element, när det ej tyglas och häjdas, i vild jättekraft rusar fram med blindt raseri, spridande död och förintelse omkring sig. Detta uttrycker mythen genom att framställa Loke såsom upphofsman till alla fiendtliga och förstörande krafter, såsom en tillintetgörare af alt lif, all blomstring, först i naturens men sedan äfven i gudarnes och människans verld. Man fordrade icke blott en förklaring öfver alt varandes upphof, utan man måste äfven framställa den frågan: hvarifrån kommer vexlingen i lifvet, hvarifrån kommer dödens och förgängelsens hårda lag? Ifrån Loke, svarar den nord-

iska gudaläran, och att hon lemnar detta svar, beror icke blott därpå, att det låg närmast till hands att fatta elden dels såsom en god, dels såsom en skadlig gudamakt, utan äfven därpå att man, enligt hvad vi redan antydt, i känslan af verlden såsom ett sammanhängande helt ville i alla lifsföreteelser, huru olikartade de än måtte vara, se ytringar af ett och samma guddomsväsende [1]). Att man vid närmare bestämning af detta gudaväsende insåg, att man endast hos en medlem af de förr omnämnda gudatrilogierna kunde finna skapelsens alstrande och förstörande makter förenade, var naturligt, ty desse herskare öfver elementen ledde sitt ursprung omedelbart från den ena, odelade gudamakten och hade sålunda kunnat bevara något af dennas allvälde. Men oaktadt mythen, såsom vi redan hafva funnit af vår betraktelse, bevarat månget drag af Lokes lifsfrämjande makt, fäster den sig dock alt mer vid hans förderfliga inflytande först på det fysiska, men sedan företrädesvis på det ethiska området.

Några myther skildra sålunda förändringarna i naturen och årstidernas vexling såsom en följd af Lokes handlingar. I de ofvan framstälda berättelserna om Svadelfare och jätten Thrym hafva vi funnit Loke vara en sommarens härold, som fördrifver vinterköld och vinterstorm. Men i några andra fornsägner

[1]) Jfr Weinhold, anf. st., sidd. 27, 28.

framstår han såsom en sommarens fiende, ja man kan nästan säga såsom en vintergud. Så berättar Eddan, att han en gång begick det dådet att klippa af Sif, Thors maka, alt hennes hår. Men när Thor blef detta varse, grep han Loke och hotade att krossa hvart ben i honom, så att han måste edligen förplikta sig att förmå dvärgarne till att förfärdiga åt Sif hår af guld, som kunde växa liksom naturligt hår. — Sif är den grönskande jordens gudinna; gräsmattan och de gröna sädesfälten pryda hennes hufvud, men den heta sommarvinden förstör grönskan och förtorkar fälten. Thor har dock ännu så mycken makt öfver Loke, att han tvingar denne att i stället för att förstöra den växande skörden bringa henne till mognad genom dvärgarnes verksamhet, d. v. s. genom den i jorden inneboende alstringskraften. Så förvandlas sädesfälten från grönskande till halmgula, eller för att tala med mythen: Sif har då iklädt sig sitt gyldene hår [1]. Ännu intill senare tider har folktron bevarat ett minne af att det är Loke, som förstör sädesfältens grönska. När en brännande hetta förtorkar skörden, heter det, att "Loke far öfver åkrarne". Många andra bland folken ännu gängse uttryck visa den utomordentliga trohet, hvarmed folkminnet ända hittils bevarat åtskilliga erinringar om denne hedne guden, och han framstår i folktraditionen

[1] Jfr Weinhold, anf. st., sid. 38.

på sätt och vis i en äldre gestalt än såsom han skildras i de yngste Eddasångerne. Bland sådana uttryck anföra vi följande: när solen drar vatten, säger man i Danmark, att "Loke dricker vatten"; ett jutländskt uttryck säger, att "Loke drifver i dag med sina getter", när under varma dagar dunster stiga upp öfver jorden, eller ock säges det vid liknande tillfälle, att "Loke sår hafre i dag"; när elden gnistrar, säger man i Norge, att "Loke slår sina barn"; Sirius benämnes på isländska "Lokabrenna"; lyktgubbar eller irrbloss kallas på isländska "Loka daunn" (Lokes dunst). Alla dessa uttryck och benämningar erinra om Lokes makt på naturens område, ehuru man visserligen äfven här kan skönja en benägenhet att uppfatta honom såsom upphofsman företrädesvis till sådana naturföreteelser, som inverka skadligt på sommarens och växtlifvets utveckling.

En annan fornsägen, som äfvenledes ställer Loke i motsats till sommarens och fruktbarhetens skyddsmakter, är den som skildrar hans stöld af Brisingakedjan. Denna halskedja tillhörde Fröja och var hennes dyrbaraste smycke. Berättelsen om Lokes stöld är tydligen vanstäld af senare tillsatser. Det hufvudsakliga är följande: Loke smög sig, förskapad till en fluga, in i Fröjas väl tillästa sofgemak och röfvade kedjan från den sofvande gudinnan. Han gömde sedan smycket i hafvet vid klippan Singasten och

försvarade det själf i en sälhunds skepnad. Men Lokes ständige motståndare Hemdall förvandlade sig också till en säl, anföll Loke och tvang honom att återlemna Brising. — Liksom Sif var en bild af den alstrande jorden och Sifs hår af den grönskande skörden, så är äfven Fröja fruktbarhetens och växtlighetens främjarinna, och Brising är en symbol af jordens blomsterskrud. Loke, som stjäl Brisingakedjan, är sommarens glöd, som förbränner blomstren, men växtligheten räddas från att förtvina genom det uppfriskande regn, som Hemdall sänder. Lokes och Hemdalls strid häntyder för öfrigt på olika kosmogoniska åsigter, af hvilka den ena ansett elden, den andra vattnet såsom all tings urämne [1]). Liksom dessa grundämnen äro oförenliga, så uppträda också Loke och Hemdall upprepade gånger fiendtligt mot hvarandra och de kämpa äfven sins imellan vid verldens undergång.

I mythen om Iduns bortröfvande från Asgård framstår Loke återigen såsom en fiende till det friska naturlifvet. Den yngre Eddan berättar därom, att de tre åserne Oden, Loke och Höne foro bort öfver fjäll och ödemarker, där intet fans till lifsuppehälle. De kommo slutligen till en dal, där de sågo en hjord oxar; de togo en af desse för att äta. Tre gånger satte de köttet på elden; det blef ändå icke riktigt

[1]) Jfr WEINHOLD, anf. st., sid. 51.

kokt. De undrade hvad orsaken härtill kunde vara. Då hörde de en röst i träet upp öfver sig. Där satt en stor örn, som sade sig vålla, att icke köttet kunde blifva kokt, men han tillade: viljen I gifva mig en andel af oxen, så skall han nog kokas. Åserne lofvade det; men då de skulle äta, tog örnen två lårstycken och begge bogarne för sin del. Då blef Loke vred och fattade en stor stång för att slå till örnen, men denne flög upp vid slaget. Stångens ena ända hängde fast vid örnens kropp och Lokes händer fastnade vid den andra. Örnen flög fort och högt; Lokes fötter släpade öfver stockar och stenar, och han trodde att hans armar skulle slitas från axlarne. Han ropar och beder örnen om förskoning, men denne säger, att Loke skall aldrig varda lös, om han icke skaffar Idun med hennes äplen från Åsgård. Loke lofvar detta och förleder Idun att lemna Åsgård, men då kom jätten Thjasse i örns skepnad, tog Idun och flög bort med henne till sin boning. Sedan Idun försvunnit, blefvo åserne gamle och gråhårige. De höllo ting och funno att gudinnan gått från Åsgård i sällskap med Loke. Denne hotas med döden, om han ej kan skaffa rätt på Idun. Han lofvade då att söka efter henne i jättehem, om Fröja ville låna honom sin falkham. I denna flög han norr ut till jättehem och kom en dag till Thjasses boning; jätten hade gifvit sig ut på sjön, så att Idun var ensam

hemma. Loke omskapade henne till en nöt, tog henne i sina klor och flög bort det fortaste han kunde. Men då Thjasse kom hem och saknade Idun, tog han på sig sin örnham och förföljde Loke. Åserne, som sågo falken komma flygande med nöten och örnen efter honom, samlade en mängd hyfvelspåner vid Åsgårds mur. Och när falken väl kommit innanför borgmuren, tände de eld på spånerna. När örnen skulle flyga däröfver, slog eldslågen i vingarne, så att han icke förmådde flyga längre. Åserne grepo då Thjasse och dödade honom — ett dråp, som blifvit vida beryktadt. — Gudinnan Iduns namn är, såsom lätt inses, beslägtadt med orden id, idog, idoghet, och betyder den oaflåtligt verksamma. Hon betecknar den sig själf oupphörligen förnyande lifsverksamheten, och med särskildt hänseende till naturlifvet är hon en bild af jordens friska alstringskraft. Hennes symboler äro äplen, växtlighetens mognade frukter; hon bringar sålunda växtlifvet till ett afslutadt resultat. Men hennes sinnebild är äfven nöten eller i allmänhet taladt frökornet, ur hvilket årligen utvecklar sig en ny växtverld i stället för den, som hvarje år dör och förintas af den vinterliga stormvinden, d. v. s. af jätten Thjasse för att tala på mythens språk. När vinterns kalla vindar plundrat fält och trän på blommor och blad, har Thjasse borttröfvat Idun. Hennes verksamhet sträcker sig dock icke utom Åsgård; hon

kan icke i det kalla jättehem, som ligger utom den af åser och människor omhägnade naturen, framkalla någon växtlighet, i synnerhet sedan Loke flytt ifrån henne samt förrådt henne åt vinterns stormjätte. För denne, som ligger i ständig strid med de blida gudamakterna, måste Iduns egande vara af högsta vigt. Gudarne, här närmast fattade såsom naturmakter, blifva gamle och grå, d. v. s. jorden afkläder sig sin grönskande mantel och höljer sig i snödok. Men äfven här, såsom i andra myther, framträder Lokes dubbelnatur, äfven här uppträder han än såsom Thjasses än såsom gudarnes hjälpare. Såsom Loke förrådde Idun, så är det äfven han allena, som kan rädda henne. Det är endast den varma sommarvinden, som kan betvinga vinterstormen och ur det i jorden nedlagda fröet framkalla en ny grönska. Men ingen seger vinnes utan strid: Thjasse och Loke, vinterns och sommarens vindar kämpa, och ehuru Lokes makt var underlägsen Thjasses i den vilda och öde bergstrakten, segrar dock sommarvinden på det fjärran från jättehems ofruktbara fjäll liggande odlade fältet [1]).

Alla de myther, som vi hittils hafva omnämnt, bero tydligen på naturåskådningar. Mytherna om byggmästaren och hästen Svadelfare, om jätten Thrym, om jätten Gerröd, om stölden af Sifs hår och Fröjas halskedja, om Iduns bortröfvande, häntyda alla på

[1]) Jfr Uhland, anf. st., sidd. 120 ff.

den i naturen sig evigt förnyande kampen mellan köld och värme, sommar och vinter, eller åtminstone mellan välgörande och förhärjande naturföreteelser. Öfver alt bildar Loke en mellanlänk mellan de stridiga syftenas målsmän. Men det är ej annat än en naturlig slutföljd, om mythen går ett steg längre och fattar Loke ej blott såsom den i naturen synliga förgängelsens upphof utan äfven särskildt såsom dödens och underjordens gud. Redan såsom eldens gud herskar han öfver de vulcaniska krafter, som arbeta i jordens inre, och är sålunda en underjordisk konung. Denna hans egenskap bekräftas än ytterligare däraf att han är fader till Hel, dödsrikets herskarinna, och åtminstone i en myth framstår han otvifvelaktigt såsom dödsgud, nämligen i den bekanta berättelsen om Utgårda-Loke — en saga, som förtäljes både af SAXE och den yngre Eddan. Vi erinra oss att Thor, åtföljd af Åsa-Loke och sin tjänare Thjälfve, kom till Utgårda-Lokes borg, att man där anställer täflingar, i hvilka Thor själf och hans följeslage lida grymma nederlag. Thjälfve, huru snabb han än är, besegras dock i kapplöpning af Utgårda-Lokes tjänare Huge, tanken; Loke täflar med sin urbild Loge, men öfvervinnes af denne, ty i samma mon som Åsa-Loke blifvit mäktig på det andliga området, har hans fysiska betydelse blifvit mindre och han måste därför gifva vika för elementarguden Loge. Thor själf kan ej

hos Utgårda-Loke tömma det dyckeshorn, som bjudes honom till välkomma, ty hornets ände var ständ i hafvet; han ej lyfta Utgårda-Lokes katt från golfvet, ty katten var i självfva verket Midgårdsormen; ej heller kan han i brottning kullkasta den gamla amman Älle, ty hon var ingen annan än ålderdomen själf, hvilken ingen kan motstå. — Eftersinna vi nu, hvarpå denna mythen syftar, så finna vi att Utgård redan genom sitt namn häntyder på underjorden, på det rike, som ligger utom gudars och människors område. Saxe skildrar ännu tydligare än Eddan Utgårda-Loke såsom ett underjordisk väsende, fängsladt i en dyster, af ormar uppfyld klipphola. Thor var en lifvets uppehållare och befrämjare och det var därför naturligt, att mythen skulle finna anledning att skildra honom i kamp med dödens konung. Men dessa motsatta makters målsmän träffades icke på neutralt område, utan inom självfva dödsriket; därför ligger Thor under i täflingarna, därför bländas han enligt Eddans berättelser af Utgårda-Lokes synvändningar, ty i underjorden är ingen ting verklighet utan alt endast tomma skuggbilder. — Förevarande berättelse visar oss också det fria sätt, hvarpå mythen går till väga vid skapandet af personligheter. Det ursprungligen ena, odelade Lokeväsendet framstår här i trefaldig gestalt, såsom Åsa-Loke, Utgårda-Loke och Loge. Under den sista benämningen igenkänna vi guden såsom

endast i naturen verksam; vi återfinna i honom jätten Fornjots son Loge. Åsa-Loke, äfven här Thors följeslage och bundsförvandt, har ehuru född af jätteslägt kunnat blifva upptagen i åsernes krets. Att han det kunnat, beror därpå att han icke varit helt och hållet otillgänglig för inverkan af de andliga förädlande krafter, som äro genom åsagudarne förverkligade. Loke har sålunda till skenet bortkastat sin råa, plumpa jättenatur; hans ytre har blifvit fagert och förförande; af den vilde, obändige eldsjätten har nu blifvit en listig frestare, en hånande och skadeglad bespottare af alla ädla sträfvanden, en illslug anstiftare af alt ondt; ty han har ej låtit de goda makternas inflytelse genomtränga hjärta och sinne; af åserne har han endast tillegnat sig den fagra ytan, men därunder gömmer sig jättens råhet oförändrad. Åsa-Loke är så att säga halfbildningens, ytlighetens representant; eller, rättare sagdt, han visar den farliga makt, som kunskapen kan medföra, då han är parad med list och slughet och ej af ett ädelt sinnelag användes såsom redskap i det godas tjänst. Men under denna skepnad passar icke Loke att vara dödens och underjordens furste. Tänkt såsom sådan kan han icke framträda i den nyss nämnda hala, förföriska gestalten; han måste äfven i det ytre bibehålla mera af sin ursprungliga jätteskepnad, och mythen fattar denna sida af Lokeväsendet såsom en

särskild person under namn af Utgårda-Loke, hvilken sagan till och med låter uppträda samtidigt med Åsa-Loke och i strid med denne. Men då mythen ändock benämnt bägge dessa varelser med Loke-namnet, har han ock bevarat minnet af deras ursprungliga enhet, och det är därför icke skäl att med några forskare antaga en väsendtlig och ursprunglig olikhet mellan dessa lika benämnda mythväsenden.

Vi hafva följt gudens utvecklingshistoria ifrån början. Medlem af det tremannaförbund, som bland jätteslägtet tänktes herska öfver de tre elementen, har han, i följd af sin betydenhet såsom herskare öfver det företrädesvis lifgifvande och verksamma grundämnet, äfven blifvit upptagen såsom medlem af de gudagrupper, hvilka enligt åsatron utgjorde såväl naturens som den sedliga verldsordningens starka och sammanhållande band. Vi hafva sett honom såsom en välgörande, helgande och renande makt, grundläggande och vakande öfver hemmets trefnad och lycka; vi hafva sett honom verksam i åsernes tjänst och åt dem förskaffande deras dyrbaraste klenoder; framför alt hafva vi sett honom ständigt vid sidan af menniskoslägtets store välgörare, guden Thor, Åsgårds och Midgårds säkraste skyddsvärn. Men vi hafva också sett, att han icke alltid sänder den milda, välgörande sommarvärmen, utan äfven den all växtlighet förbrännande hettan, och att han sålunda kan

sägas vara ett mellanting mellan nyttiga och skadliga naturmakter. Slutligen fattar mythen honom rent af såsom en förstörande makt, såsom en dödsgud, men han förlorar dock alt mer och mer sin betydelse såsom naturgud, så att han slutligen spelar sin vigtigaste rol på det sedliga lifvets område. Till en början visar han sig här såsom sedligt likgiltig eller på sin höjd såsom en lättsinnig skalk. Men hans skalkstycken blifva icke länge af det oskyldiga slaget; när skämtet börjar gyckla med heliga och vigtiga ting, liksom vore det likgiltiga föremål, då är det icke längre skämt utan ondska. Så framstår Loke såsom den fulländade bofven, såsom det ondas förkroppsligade gestalt eller, enligt mythens redan anförda uttryck, såsom en skamfläck för alla gudar och människor. Naturligtvis stegras denna uppfattningen af Loke såsom det ondas upphof i samma mon som man glömt den fysiska grundval, hvarpå hans väsende hvilar, och fattar honom uteslutande såsom en sedlig makt, ty först på det andliga området kan man i sann och egentlig mening tala om godt och ondt och först här är en karaktersutveckling möjlig. I Baldersmordet når Lokes ondska sin höjd, ty genom detta störtar han hela den sedliga verldsordningen.

Hedendomens gudar kunna icke göra anspråk på en sann, en ideal fullkomlighet. Gudarne äro icke annat än ett människoslägte, som tänkes danadt på

ett fullkomligare sätt än det vanliga, och deras krafter och egenskaper öfverträffa visserligen i betydlig grad vanliga människors, men komma aldrig till den fullkomlighet, som bör tänkas tillhöra verklig guddomlighet. Jättarnes makt kunna de aldrig tillintetgöra; åsernes välde är utom Åsgård och Midgård vanmäktigt. Gudarne äro också underkastade alla människans sinliga behof; de hungra och törsta, de behöfva sömn och hvila. Men ej nog härmed; de äro äfven underkastade mänskliga lidelser, de hysa kärlek, hat, vrede, och sedan Loke blifvit upptagen i deras krets, äro gudarne lika syndige och skuldbelastade som någonsin människorna. Genom blodig strid, genom trolöshet och nedrig list, genom edsbrott hafva de tillkämpat sig sin höga ställning. Oden klagar själf öfver att han brutit en gifven ed och att ingen hädan efter kan tro hans löften. Hvarje gud, hvarje gudinna har något som trycker på sitt samvete. Hela Åsgård är skuldbelastad och suckar efter frid, efter förlåtelse och försoning. Så länge Balder lefver, kommer det dock icke till något utbrott af strid mellan de till ursprung och anlag skilda makter, som slutit sig till samman i ett förbund. Balder är den länk, som sammanhåller kedjan, men länken är ej så fast att han ej kan slitas i sönder, kedjan ej så stark att hon ej kan brista. Men här beror alt på hvilken betydelse man inlägger i Baldersmythen. Det är ej

nog att fatta Balder såsom ljuset i naturen, såsom renheten, oskulden och fromheten i sinnet. Det är ej nog att med PETERSEN [1]) säga, att "Balder dör i naturen, när skogen afklädes, när blomman vissnar, när vinterstormarne rasa", och att "Balder dör i anden, när den gode förföres, när själen förmörkas och har glömt sitt himmelska ursprung". Det är ej heller riktigt att med den nämnde mythforskaren antaga, att "Balder vänder åter, när vårvindarne fläkta och näktergalen drillar, när en ny och renare tillvarelse aflöser töcken och mörker, när den fallna själen lyfter sig på nytt, afkastar mörkrets omhölje och stiger som en strålande alf till himlen på ljusets vingar". Nej — mythen säger tvärt om, att Balder vänder aldrig åter, så länge denna verlden varar. Hel skulle visserligen ha släpt sitt rof, om ej jättekvinnan Tack (isl. Thökk), den stränga vedergällningens representant, satt sig därimot. Mythen säger oss också, att det var Loke som uppträdde i jättekvinnan Tacks skepnad; det är således han, som frammanar hämnden och straffet; det är han, som gör all försoning omöjlig i detta lifvet; det är han, som drifver de motsatta makterna till den yttersta striden, där de onda skola förintas, men efter hvilken de skola uppstå renade och skärade från syndens smitta genom Ragna-

---

[1]) Se N. M. PETERSEN, Nordisk Mythologi, sid. 227 (Köpenh. 1863).

röks eldsdop. Först då har en verklig, en varaktig försoning inträdt, en sådan som Balder hvarken kunde framkalla, ej heller upprätthålla. Man uppfattar alltid Baldersväsendet felaktigt, då man anser honom såsom ett slags hednisk motbild till Kristus; man har då alltid svårt att förklara, huru en så mild och okrigisk fredsgud har kunnat få plats bland de kämpande åserne. Jag tvekar icke att ansluta mig till en annan åsigt, som den högt förtjänte mythtolkaren WEINHOLD framstält om Balder. — Balder är, säger WEINHOLD [1]), visserligen en fredens gud, men en nordisk fredsgud, som genom strid och seger tillkämpar sig freden. Redan namnet häntyder på en stridsgud, ty Balder betecknar en djärf, båld kämpe. Hans makas namn Nanna betyder den modiga. Hos SAXE skildras han såsom en krigisk personlighet. I Danmark och Tyskland finnas ännu folksägner, som tyda på hans krigiska natur. Och äfven i äldre Eddan finnes en antydan om Balders mod och styrka, ty när Frigg smädas af Loke vid Öges gästabud, klagar hon öfver att Balder icke längre lefver, ty han skulle ej låtit henne vara ohämnad. — På den frågan, huru Balder då kommit till den betydelse af fredsgud, som han verkligen hade i den nordiska gudakretsen, svarar WEINHOLD [2]), att den fred som herskar mellan åserne

[1]) Anf. st. sid. 57.
[2]) Anf. st. sid. 58.

själfve, mellan åser och vaner och andra väsenden, med ett ord inom hela den nordiska gudaverlden, är en fred, som endast genom strid blifvit möjlig, och Balder var den förkroppsligade försoningstanken, som till en tid (men också endast till en tid) sammanslöt de stridiga elementen i ett fredsförbund. Men försoningen var ej djup och fullständig. "Blott på ytan var det fred och lugn; i djupet gäste det och sjöd och beredde sig till en ny storm. Gudarne ana fredens undergång; Balders död ligger som en tryckande dröm på deras sinnen, ty de veta, att det obetydligaste och ringaste (såsom just misteln verkligen var) kan mörda deras ro. Lokes demoniska karakter når nu först sin fulländning och afslutning; han uppeggar den blinde Had (isl. Hödr), krigets gud, att döda Balder. Visserligen dödar Vale, valplatsens gud, äfven Had i sin ordning, d. v. s. kriget slutar, tillintetgöres genom det ömsesidiga blodiga nederlaget; men en gång sårad och dödad är Balder oåterkalleligt förlorad. Nanna, det ädla modet, dukar under för stridens raseri; Härmod söker förgäfves att återföra Balder, freden, ty jättinnan Tack, vedergällningen, hämnden, hindrar det. Den heliga och eviga freden kan återupplefva endast i en ny verld, och därför är verldens och gudarnes undergång den oundvikliga följden af Balders död" [1]).

[1]) WEINHOLD, anf. st. sidd. 58, 59.

Denna uppfattning af Baldersmythen visar oss att, då nordbon fattade verldens undergång såsom en oundviklig följd af Balders död, han icke längre tänkte blott på årstidernas vexling eller på sinnelagets förändring hos människan, utan han var så djupt nedtyngd af medvetandet om den sedliga skuld, som hvilade på människor och gudar, att han ej kunde se någon annan räddning än döden. Nordbon anar med instinktmässig säkerhet, att i det onda ligger en förstörelsens makt, som måste komma till utbrott och förtära sig själf, innan ett saligt och harmoniskt lif kan uppblomstra. Och han nöjde sig icke med den tanken, att det kunde vara nog om människan, den enskilde såväl som slägtet, får umgälla sina brott med lidandet af döden; äfven den höga gudaverld, som han dock tillbad och på hvilken han trodde, måste uppoffras sedan det sedliga förderfvet smugit sig in äfven där. I den nordiska gudaläran sporar man mera än annanstädes en sträfvan efter en alt renare och andligare uppfattning af guddomsväsendet, och man skyr icke att uttala denna uppfattning, äfven om hon medför den herskande gudadynastiens fall. Så hade jättar en gång fått vika för åser, naturväsenden för sedliga makter, men äfven åserne måste en gång lemna rum åt absolut skuldfrie och fullkomlige gudar. Därför kan man också påstå, att då Loke uppmanade den blinde Had att med misteltenen

skjuta Balder, så var Lokes uppträdande på visst sätt berättigadt, ty han var ett redskap i den vedergällande rättvisans hand; en tanke, som mythen ännu tydligare uttalar, då han sedan låter Loke i Tacks person hindra Balders återkomst. Alt annat i verlden kan gråta Balders död, alt annat i verlden kan blidkas, men icke den omutliga vedergällningen. Men Loke är också blott ett redskap i en högre rättvisas hand; han är icke den straffande rättfärdigheten själf. Det är icke sedlig förtrytelse, som eggar honom att rikta det mördande skottet mot Balder, utan det är det afgrundsfostrade hånet, som ej kan lida att en god och ädel sträfvan krönes med framgång. Loke är här ej längre det renande och försonande elementets gud, utan han är bespottelsens och skadeglädjens onde ande. Därför är ock hela vårt deltagande på åsernes sida, huru skuldbelastade de än må vara; vi stå liksom de förstummade och häpne vid Balders död; äfven i våra ögon är Loke icke en rättvisans oförvitlige tjänare utan en simpel mördare, som förtjänt sitt straff och som efter detta dåd endast kan blifva ett föremål för gudars och människors afsky.

Gudarne vågade ej omedelbarligen utkräfva hämnd för Baldersmordet, ty ogärningen var begången på ett fridheligt ställe. Därför dristar Loke också med fräckt öfvermod än en gång infinna sig i gudarnes krets, då de äro församlade till festligt lag hos Öge.

Den bekanta Eddasången Lokasenna skildrar hans uppträdande där. Då Loke objuden infinner sig i gillet, förstummas gudarne af vrede, men han blir insläpt och erhåller plats vid bordet, sedan han erinrat om det en gång med Oden slutna fostbrödraskapet. Mot alla de församlade åserne och åsynjorna, Vidar allena undantagen, slungar han de fräckaste smädelser. Ingen kan bringa honom till tystnad; slutligen kommer Thor dock dit och sedan han fyra upprepade gånger hotat att med hammaren Mjölne krossa Lokes hufvud, finner denne för godt att draga sig undan. Det är med en viss fasa man läser den nämnda Eddadikten. Man har ej kunnat föreställa sig att så stort sedligt förderf, så mycken uselhet funnits hos de nordiske gudarne, hvilka man vanligen tänker sig såsom sedligt rena, höga gestalter. Men man kan å andra sidan ej heller påstå, att Lokes förebråelser äro nedriga lögner utan all grund i verkligheten. Ty gudarne stå där genom sitt skuldmedvetande helt och hållet försvarslöse mot Lokes smädelser; han har tydligen träffat den ömtoligaste punkten hos hvar och en. Loke uppträder här såsom gudarnes onda samvete, ty han förehåller dem deras hemligaste synder, deras ur sedlig synpunkt mest fördömliga handlingar [1]). Han uttalar också här sitt sista ord inom gudakretsen, ty han vet att det är

[1]) Jfr SIMROCK, anf. st., sid. 112.

sista gången han där uppträder; han förutser det grymma straff, som åserne af honom skola utkräfva, men ej ens detta kan bringa honom till besinning; han måste låta gudarne till sista droppen tömma smädelsens bittra kalk.

Men straffet väntar honom. — Han gick bort och dolde sig i en bergsklyfta. Där byggde han sig ett hus med fyra dörrar för att hafva utsigt åt alla håll. Ofta förbytte han sig i skepnad af en lax och gömde sig i Frånångers fors. Där begrundade han, om åserne skulle kunna uppfinna någon konst att fånga honom i forsen. Men en gång, när han satt i sitt hus, tog han lin och garn och sammanflätade det till ett nät, och elden brann framför honom. Då märkte han att åserne kommo, ty Oden hade upptäckt hans gömställe. Han kastade då nätet på elden, sprang ut och störtade sig i ån, sedan han förbytt gestalt. När åserne nu kommo och sågo askan af det brända nätet, begrepo de att det var ett fiskesredskap och de gjorde ett likadant nät. De kastade sedan detta i forsen och lyckades slutligen att fånga Loke. De togo äfven Lokes söner Vale och Nare till fånga, Vale omskapade de till en varg och denne dödade sin broder Nare, med hvars tarmar åserne bundo Loke öfver tre på kant ställda stenflisor. Skade fäste en etterorm öfver Lokes anlete, men hans maka Sigyn sitter med den nordiska kvinnans trohet hos

honom och samlar det drypande giftet i en skål. När skålen blifver full och skall tömmas, dryper det imellertid i hans ansigte och han rycker då så häftigt, att hela jorden skakar; däraf komma jordbäfningar. Så skall han ligga bunden till Ragnarök.

Lokes ondska hade nått sin höjdpunkt. Men det onda måste slås i bojor, det får ej ohäjdadt fara fram i verlden. Det bidrager ock till sin egen undergång. Det är mycket betecknande, att Loke plågar sig själf med att uttänka på hvad sätt åserne väl skola fånga honom, och under alt detta ger han själf omedvetet anvisning på det redskap, med hvilket han skall fasttagas. Så snärjer sig ondskan alltid i sina egna nät och faller i den grop, som hon själf har gräft. Och liksom han fångas i sitt eget nät, så bindes han också med sina egna band, hvilket mythen uttrycker med den rysliga sanningen, att han fjätras med sin egen sons tarmar. Att gudarne lyckats fängsla Loke, vill säga att det onda kufvas och bindes af den sedliga och lagbundna ordningens makt. Så länge det onda ännu i någon mon kan häjdas och trängas till baka, kan guda- och människoslägtets utveckling i det goda föras framåt. Men de onda makterna utveckla sig också; de kunna väl fängslas, men ej tillintetgöras; äfven de äro dock själfständiga väsenden och slutligen spränga de sina bojor. Då är den yttersta tiden kommen, då skola bröder blifva

hvarandras bane och den ena människan ej skona den andra.

Redan före sitt fängslande hade Loke undergräft den sedliga verldsordningen. Nu kan han icke fritt gå omkring och öfva list och förförelse, men han återtager sin makt såsom elementets gud och han vill nu äfven tillintetgöra den fysiska verldsbygnaden. Det är detta han försöker med jordbäfningarna. Och den tanken, att han är upphof till alt förderfligt i verlden, har mythen än tydligare uttryckt, då han sade honom vara Hels, Fenresulfvens och Midgårdsormens fader. Denna afföda är icke annat än en trefaldig symbol af förstörelsens makt. Den bleka Hel uppslukar med omåttlig girighet alt lefvande och släpper aldrig sitt rof. Fenresulfven skall en gång uppsluka gudafadern själf, och Midgårdsormen, verldshafvets symbol, skall en gång öfversvämma och dränka hela jorden. Det är således förnämligast dessa tre, som skola utplåna hvarje spor af gudars och människors tillvaro. Men de onda makterna blifva ock självfa tillintetgjorda. Fenresulfven dödas af Vidar, Midgårdsormen af Thor, och Loke själf, som stält sig i spetsen för afgrundsfostren, dödas af sin gamle fiende Hemdall, liksom denne å sin sida stupar för Loke. De makter, som bekämpade hvarandra i lifvet, skola tillintetgöra hvarandra i döden.

Ragnarök, de högheliga makternas undergång, bildar en värdig afslutning af det väldiga drama, som uppföres i den nordiska gudaverlden. Den dualism, som genomgår hela den gamla gudaläran, måste nödvändigt leda till detta slut. Det är det svåra problemet om det ondas ursprung, det är striden mellan det goda och det onda, som alt jämnt sysselsätter den nordiska mythologien. Skall denna motsats fortfara i evighet, skall denna strid fortgå endast till Ragnarök eller äfven efter Ragnarök? Därom hafva olika meningar blifvit uttalade, men den vetenskapliga forskningen har på senare tider med alt större visshet ådagalagt, att nordbon antog det ondas fullständiga undergång i Ragnarök. All skuld, all synd var försonad i den sista striden. Nordbon insåg att det goda är evigt men att det onda bär förgängelsens frö inom sig, och därför uteslöt han det onda från den verld, som skall komma efter Ragnarök. Det nya guda- och människoslägte, som då uppstår, njuter en fullkomlig sällhet och får ej ens oroas af den tanken att något ondt och osaligt finnes till; det saliga och harmoniska lifvet i Gimle får ej störas af något skärande missljud.